

Memòria de la campanya d'excavacions de la "Domus de Todonyà

ASSUMPTA SERRA CLOTA

Avis legal

Aquesta obra està subjecta a una llicència Reconeixement-NoComercial-SenseObresDerivades 2.5 de Creative Commons. Se'n permet la reproducció, distribució i comunicació pública sempre que se'n citi el titular dels drets i no se'n faci un ús comercial. No es pot alterar, modificar o generar una obra derivada a partir d'aquesta obra. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.5/es/legalcode.ca>.

ÍNDEX

Presentació	3
a) Geografia i Geologia de les Masies de Voltregà	4
Situació de la "domus de Todonyà": entorn geogràfic i geològic, accés i coordenades	6
b) Notícies històriques	7
El castell de Voltregà	7
Sant Martí Xic	9
Notícies històriques de la vil·la o "domus" de Todonya	10
Primeres informacions documentals	
El poblament	13
L'agricultura i la ramaderia	13
La indústria	14
El comerç i els serveis	15
La població	15
Els nuclis de població	16
Vinyoles d'Orís	16
Sant Miquel d'Ordeig	18
Conanglell	18
La Gleva i el Poble-sec	19
Altres masies	21
c) El projecte global: motius i objectius	23
Objectius i justificació de l'excavació del jaciment de la vil·la i domus de Todonyà	27
d) Programa i Metodologia	33
e) Descripció i estudi del registre estratigràfic i de les troballes	37
f) Conclusions de les anàlisis sobre les estructures	40
g) Conclusions sobre l'anàlisi de la intervenció	45
h) La ceràmica	47
Inventari del material registrat	48
Apèndix fotogràfic	54
Apèndix de plantes	79

PRESENTACIÓ.

Municipi: Masies de Voltregà (Osona)

Excavació portada a terme durant dels dies 20 d'agost al 2 de setembre de 2001.

Direcció: Assumpta Serra Clota, Departament d'Història Medieval, Paleografia i Diplomàtica, Universitat de Barcelona

Participants: Llicenciats i alumnes del Departament d'Història Medieval de la Universitat de Barcelona.

Manolo Saa Besteiro, Joan Daura, Paulino Barbancho, Pedro Ayala Carbonell, Josep Rey Nadal, Eduard Sinde Ortiz, Javier Martínez Villanoya, Sandra Torres Sánchez, Cristina Molina de la Salud, Pedro Guaita Jiménez, Emma Puig Bagur, David Cantos Alaide, Xavi Pereira Antúnez, Jordi Ramos Ruiz, Alfons Abad Ribau

GEOGRAFIA I GEOLOGIA DE LES MASIES DE VOLTREGÀ

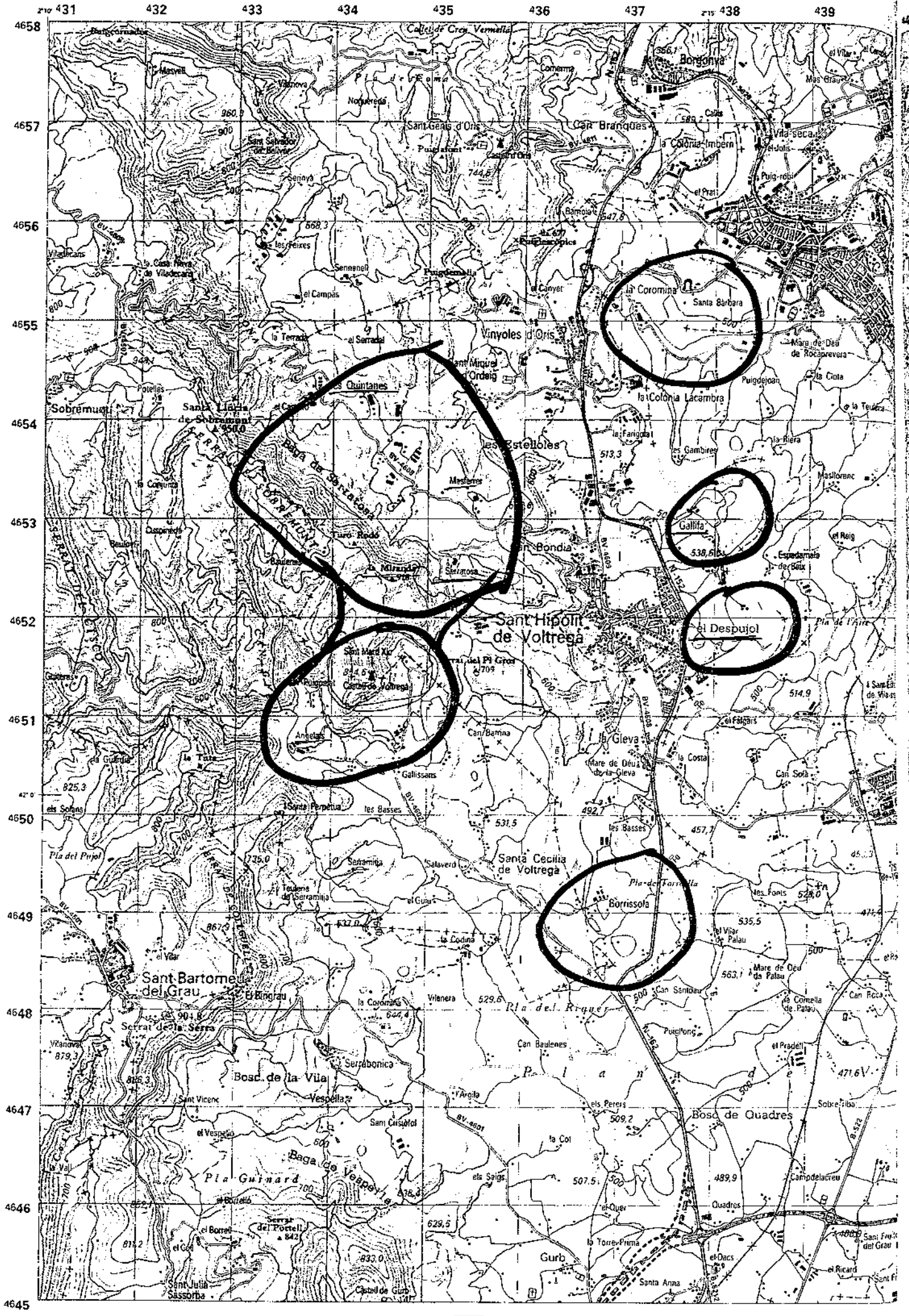
El municipi de les Masies de Voltregà, de 22,31 km², es troba a la Plana de Vic a la dreta del Ter, que forma el límit natural del sector més oriental del terme. Les terres de l'W són les més elevades ja que configuren les serralades llevantines del Lluçanès, les quals tanquen per ponent la Plana de Vic.

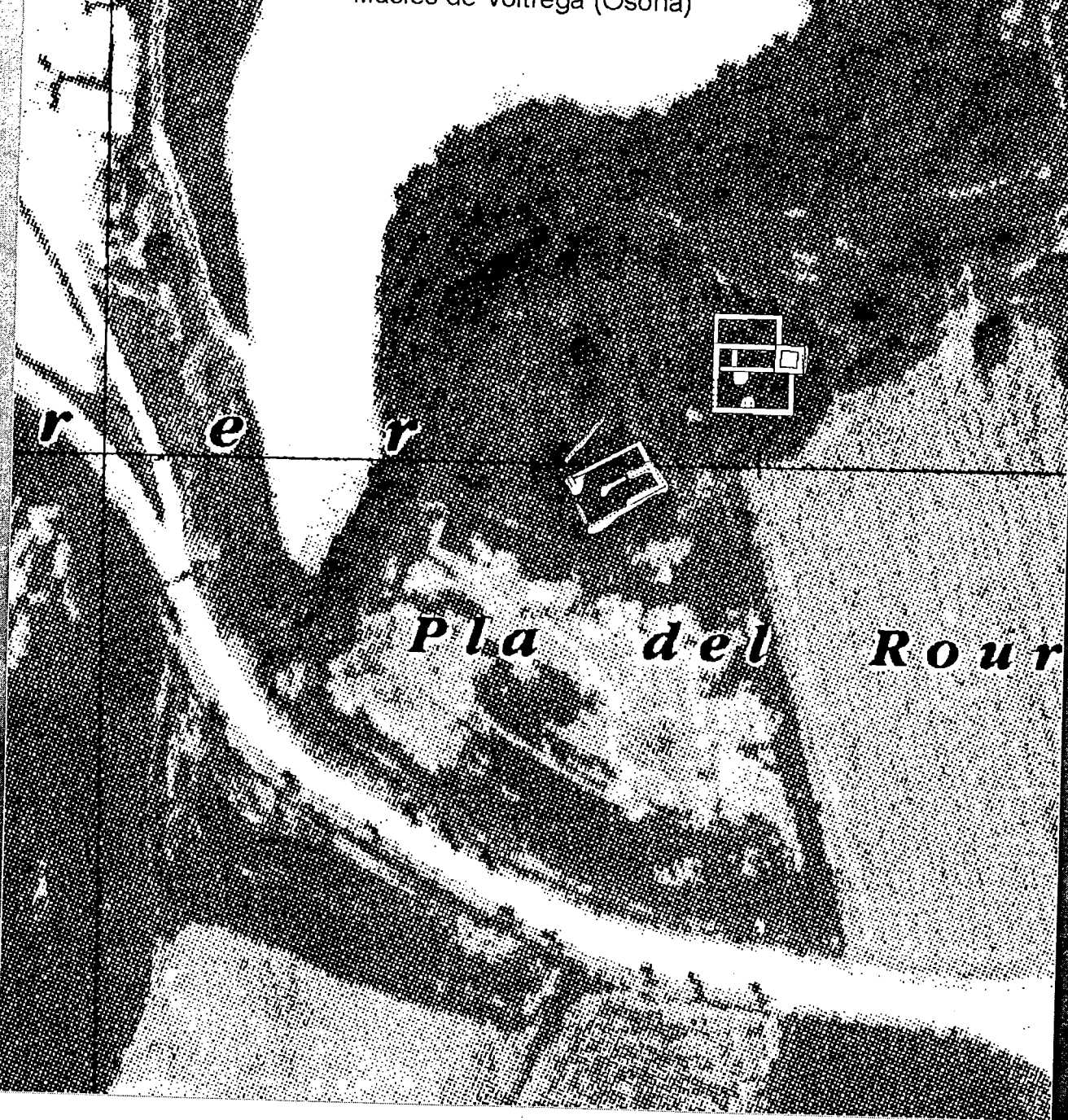
El terme limita a l'E amb Torelló i Manlleu, al S amb Gurb, al SW amb Santa Cecília de Voltregà, a l'W amb Sant Martí de Sobremunt i al NW amb Orís. Envoltat per les terres del terme municipal de les Masies de Voltregà es troba el petit municipi de Sant Hipòlit de Voltregà. La vila de Sant Hipòlit de Voltregà fou durant molts segles cap de la demarcació constituïda pels municipis de Sant Hipòlit de Voltregà, les Masies de Voltregà, Santa Cecília de Voltregà i Sant Martí de Sobremunt, la qual se'n separà a l'acabament del segle XVIII. L'any 1796 es constituí com a prova, durant cinc anys, el municipi de les Masies de Voltregà, que d'una manera estable s'arribà a consolidar el 1801, tot i que entre 1863-65 sofri fortes pressions de part de la vila de Sant Hipòlit de Voltregà per tal de formar un municipi conjunt..

Les terres constituïdes al llarg de les primeres èpoques del període terciari formen part de la conca d'erosió del Ter, al qual desguassa per la banda dreta la riera de Talamanca poc després de l'aiguabarreig amb el torrent de Vinyoles, que es produeix per sota del nucli de Vinyoles.

El terme gaudeix d'un clima mediterrani de muntanya mitjana amb tendència continental. La temperatura mitjana anual és d'uns 13°C, si bé al gener s'assoleixen temperatures al voltant dels 4°C i al juliol d'uns 20°C. Les precipitacions mitjanes anuals oscil·len entre els 800 i els 900 mm, essent la tardor i la primavera les estacions amb un règim de pluges més important (200-250 mm), mentre que l'hivern és l'estació més seca (100-150 mm). A causa de la seva situació, aquestes terres també es ressenten de la inversió tèrmica, i és freqüent la formació de boires denses, que desapareixen normalment al migdia.

Biogeogràficament, les seves terres formen part de la vegetació euro-siberiana i des d'un punt de vista potencial hi dominaria el bosc de roure martinenc (*Buxo-Quercetum pubescentis*). En l'actualitat la roureda únicament es troba en indrets concrets a causa de la implantació humana. Juntament amb la roureda apareix el boix (*Buxus sempervirens*), alguns claps d'alzina (*Quercus ilex*) i pi roig (*Pinus sylvestris*), mentre que a les vores del riu es fan espècies de ribera i als sectors més degradats, bardisses (*Rubus ulmifolius*), garrigues (*Quercus coccifera*) o plantes petites com la farigola (*Thymus vulgaris*) o l'argelaga (*Crataegus monogynia*).

r e r

Pla del Roúr

Situació de la “domus de Todonyà”: entorn geogràfic i geològic, accés i coordenades

Emplaçament: Sobre un turó cobert per la vegetació. A la part inferior més planera hi ha un torrentet que permet una terra de conreu tant de regadiu com de cereals. En totes les altres parts també està rodejada de camps. Tot plegat l'ha situat en una explotació important de cereals que li ha permès mantenir-se des del s. X (com a mínim) fins al XIV com a propietaris destacats.

Segons es desprèn de les referències documentals exposades més endavant, el jaciment localitzat es correspon amb la vila i domus de Todonyà, donat que els límits a què es refereixen els documents concorden amb el lloc assenyalat. El camí que va del mas de Quintanes a Sant Hipòlit, el mas Ferrer, el mas Puig gros (la toponímia actual l'ha transformat amb el Pi gros) i el mas Serratosa, delimiten totalment l'indret.

La localització en coordenades UTM és: X 435.500, Y 4.653.000.

Accés: A peu.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

El castell de Voltregà

Cada una de les entitats que forma el municipi té la seva història peculiar, però el fonament remot de la seva unitat és el castell de Voltregà. Es troba en un cim de 854 m d'altitud, que forma una avançada de la serra de Ponent de la Plana i que és una entrada del terme de les Masies dintre el de Santa Cecília de Voltregà.

L'antic castell de Voltregà és conegut popularment per Sant Martí Xic, a causa de l'esglésiola romànica que hi ha al peu de les roques del castell, en la frau que continua vers el mas del Grau de Sobremunt, la Miranda i el Mas Serratosa. Del castell queden només restes de muralles i d'una edificació central rectangular, que té sota seu l'entrada d'un passadís o mina que la tradició popular fa arribar fins a la riera de Sorreigs.

La seva història arrenca de l'any 902, i durant el segle XI estigué en mans d'un veguer anomenat Sal la (1055), de la família del senescal Amat Elderic d'Orís (1059-99), dels Queralt (1099-1196) i més tard dels Castelló-Cabrera (1240-1329), entre ells la famosa Sibila de Saga. Al costat d'aquests senyors principals n'hi hagué d'altres de feudataris, tant en el nivell superior —bisbes de Vic i Montcades— com en l'inferior —castlans cognomenats Sant Hipòlit i Bellestar—. Durant el segle XIV el castell i la jurisdicció passaren per compres successives als vigatans Andreu Barrat (1348) i Berenguer de Codinacs (1351),

el qual vengué els seus drets a Bernat IV de Cabrera, el futur comte d'Osona. Després dels episodis i les lluites entorn de la creació del comtat d'Osona (1356-72), els Cabrera vengueren el castell, el terme i la jurisdicció (1379) al bisbe i l'església de Vic, que en posseïren el domini i la jurisdicció fins el 1812.

Sant Martí Xic

Sant Martí Xic, l'esglésiola de Sant Martí, històricament coneguda per Sant Martí de Voltregà, tal com s'ha dit, es troba als peus del castell, i antigament tenia un mur que la deixava dintre un recinte fortificat. L'església actual fou erigida entorn del 1097 i, tot i que es troba força deteriorada, manté la seva estructura, una petita nau amb absis i una porta a migdia. Serví com a parròquia, amb terme i rectors propis, fins al segle XIV, que es fusionà amb la parròquia de Sant Hipòlit de Voltregà. Se'n diu Sant Martí Xic perquè, segons contalla popular, és l'església romànica més petita que es coneix. Segons A. Pladevall, això és totalment fals i és molt probable que aquest nom li fos donat per relació amb l'església veïna de Sant Martí de Sobremunt.

Per a més informació es pot consultar la bibliografia següent:

A. Pladevall, A. Benet i J.A. Adell: *Castell de Voltregà i ST. Martí Xic* a "Catalunya Romànica", vol. II d'Osona, Ed. Enciclopèdia Catalana, Barcelona 198, pp. 415-420.

A. Pladevall i altres: *Els castells catalans*, Ed. Rafael Dalmau, Barcelona 1973, p. 847.

J. Sala i Molas: *Quelcom referit al Castell de Sant Hipòlit de Voltregà*, a "Butlletí del Centre Excursionista de Vich," vol. I, Vic 1912-1914, pp. 64-67.

Notícies històriques de la vil·la o "domus" de Todonyà. Primeres informacions documentals.

Les regestes dels cinc documents que ara s'exposen es troben recollides en els dos volums d'E. Junyent: "*Registro de los documentos en pergamino del Archivo Capitular de Vic.*" Vol. I s. XI i Vol. II, s. XII. Vic, 1972

13 abril 1094

Los esposos Raimon Ugoni y Ermengardis venden a Arnallus Sanllani y esposa Constancia dos piezas de tierra en el condado de Ausona "in apendicio castro Voltregani", en la parroquia de San Hipólito, "in villa Todenani".

Vol. I, pàg. 131 c.

12 febrer 1102

Los esposos Raimundi Mironi y Ginedelles, y Ermessindis femina, venden a Raimundo Gocberti y a ... Gocberti, una pieza de tierra en el condado de Ausona, "in chastro Veltregani," en la parroquia de San Hipólito "in villa Todanani".

Vol. II, pàg. 14 a.

6 març 1113

Arnallus Sendredi y su esposa Ermessendis venden a Raimundus Gauceberty y a su hermano Guillem, junto a sus respectivas esposas Luciana y Ermessendis, una pieza de tierra en el condado de Ausona, en la parroquia de San Hipólito "in villa Todennano ad ipsa Closa".

Vol. II, pàg. 18 f.

16 abril 1131

Los esposos Arnaldus Raimunsi y Ermessendis e hijo Petro, venden a Raimundus lozbert, esposa Cornelia, Guillelmo Gauzberty y esposa Ermessendis, una pieza de tierra en el condado de Ausona, en la parroquia de San Hipólito en el lugar llamado "in villa Todennano".

Vol. II, pàg. 35 c

Del 1399 consta un document en el qual s'esmenta com els propietaris de la "domus" de Todonyà són vassalls del bisbe de Vic al qual li presten homenatge pel delme que cobraven de Sobremunt.

Entre els documents esmentats també hi figura el mas Ferrer de Todonyà el que mostra la relació amb la domus de Todonyà. Aquest mas perdurà més temps en actiu que la mateixa domus. Actualment sembla que es correspon amb el mas Ferrer, ja que es manté el mateix emplaçament. Abans de l'any 1415 les terres de la "domus" foren conreades pels pagesos del mas Ferrer. En aquest any 1415 consta com algunes terres d'aquest mas han estat arrendades

pels propietaris del mas Serratosa. Aquest mas, que en principi apareix citat en el s. XIV, consta com a part de la domus de Todonyà, però aviat la situació es començà a invertir donat que la domus fou abandonada donat que els seus propietaris passaren a viure al poble (cal acabar de confirmar aquest fet).

A l'Arxiu Capitular de Vic, en l'arxiu de la Pabordia de Maig 27 / 20 pp. 119-120, es troben recollits un seguit de documents que es refereixen al mas de Serratosa, el mas Ferrer i la domus de Todonyà. Aquestes notícies comencen el 1262 i acaben el 1665. Justament la toponímia que es desprèn d'aquestes últimes èpoques són les que permeten la localització de la zona per al s. XI donat que és força la mateixa.

És a dir es constata que en tota aquesta documentació apareix molta informació de llocs. És a dir es constata que en tota aquesta documentació apareix molta informació de llocs geogràfics, entre els límits o llocs on es troben terres, etc. la qual ha permès confirmar que el jaciment localitzat és la vila i domus de Todonyà.

Actualment, després d'intercanvis en els arrendaments, aquestes terres pertanyen al mas Serratosa.

El poblament

El terme comprèn el poble de la Gleva amb els nuclis de Borrissola o el Carrer dels Rampins, la Gallifa, el Poble-sec i el Pou, i el poble de Vinyoles d'Orís amb els nuclis de Can Bondia, la Colònia Lacambra, Conanglell, les Quintanes i Sant Miquel d'Ordeig, a més de la urbanització de Bracons, el raval del Carrer de Sant Isidre, la Colònia Sicop i el barri d'Oristà. Administrativament hom considera com a cap del terme la caseria de Can Bondia, si bé l'ajuntament es troba al bell mig del municipi envoltat de masies, de construcció moderna, proper a la vila de Sant Hipòlit, al peu del camí que uneix l'esmentada vila amb la carretera general, davant de Casanoves.

El terme de les Masies de Voltregà fou conegut tot al llarg del segle XIX com les Masies de Sant Hipòlit de Voltregà i el 1937 prengué el nom de Glevinyol de Ter.

L'agricultura i la ramaderia

Tot i que el municipi és planer i disposa d'aigua, la ramaderia i la indústria són força més importants que l'agricultura. Malgrat el nom, a les Masies predomina l'activitat industrial, gràcies també al Ter, encara que hi ha un sector agrícola, amb masies de tradició mil lenària.

El 1989 hom conreava 760 ha, el 34% de la superfície municipal, mentre que les pastures ocupaven un total de 263 ha i el terreny forestal era de 484 ha. El

nombre d'explotacions el 1989 era de 110 unitats, majoritàriament inferiors a 20 ha. La superfície mitjana per explotació el 1989 era de 15 ha per unitat, i el 1982 el parc agrícola constava d'un total de 68 tractors, 9 motocultors, 31 recol·lectores i 65 vehicles agrícoles. El 60% de la superfície censada es treballa sota règim directe d'explotació (1 163 ha el 1982), mentre que l'arrendament (417 ha) destaca per sobre dels contractes de parceria (355 ha).

En el conjunt de les activitats del sector primari té, però, més importància la producció ramadera (el 1989, del total d'explotacions, 82 es dedicaven també a la ramaderia). Hom destaca la producció de porcí, que en el període 1982-89 ha passat de 33 588 caps a 69 648 caps, i a més distància el boví (3 229 caps) i l'oví (1 218 caps). L'avicultura ha desaparegut, tot i que el 1982 hi havia un total d'11 milers de gallines, pollastres i galls, mentre que la cria de conilles (588 caps el 1989) i el bestiar cabrum (35 caps el 1989) no destaquen en el conjunt municipal..

La indústria

Entre les indústries del municipi cal esmentar especialment la Farga Lacambra, situada a la Colònia Lacambra o la Farga d'Ordeig, nascuda a la fi del segle passat de la fusió d'una antiga fàbrica de filats i d'una antiga farga d'aram. Hi treballaven més de 300 obrers, i era especialitzada en calderes per a màquines de vapor i en altres objectes d'aram per a les indústries. Els seus propietaris, els Lacambra, foren ennoblits amb el títol de comtes per Alfons XIII, l'any 1927.

La Farga Lacambra, que es troba a la dreta del Ter, tot just a l'aiguabarreig amb la riera de Talamanca, és una de les empreses més importants del municipi. Es dedica actualment a la producció de fils de coure, i el 1990 hi treballaven un total de 177 persones. Altres empreses són les de maquinària agrícola Agric, Gimon i Bemvig, les tèxtils Marquet i Gallifa o La Riva, l'empresa de distribució minorista Bonpreu i altres indústries més modernes de fabricació de pinsos i mobles metàl·lics.

El comerç i els serveis

L'existència de més d'un nucli fa que els diferents serveis estiguin repartits arreu del terme. Se celebra mercat setmanal el diumenge al poble de la Gleva, i hi ha oficina de la Caixa de Manlleu a la Gleva i a Vinyoles d'Orís. Quant a serveis sanitaris, el poble de Vinyoles d'Orís disposa de farmàcia i dispensari municipal, però la proximitat del nucli de Sant Hipòlit de Voltregà fa que el sector més meridional del terme centrat pel nucli de la Gleva es dirigeixi principalment al dispensari d'aquesta població. Hi ha un centre d'ensenyament públic al poble de Vinyoles d'Orís. Travessen el terme les línies d'autobús de Sant Hipòlit de Voltregà a Manlleu per Vic, i la de Manlleu-Torelló. L'estació de tren més propera és la del poble de Torelló.

La població

Les primeres dades del terme són del 1842, quan la població era de 860 h. En el primer cens modern s'ultrapassà el miler d'habitants i després d'un

creixement espectacular provocat per les primeres implantacions industrials del segle XIX, entre el 1897 i el 1910, la població es mantingué estable; a l'inici del segle XX la creació de noves empreses i un procés industrialitzador revitalitzaren definitivament la població. En el cens del 1960 ja se superaven els 2 000 h, i des d'aleshores fins a l'actualitat la població ha continuat el seu procés de creixement. El 1991 la població era de 2 479 h, 1 688 dels quals eren dels nuclis que formaven l'entitat de la Gleva, i 786 del sector de Vinyoles d'Orís. La densitat de població el 1991 era de 111 h/km².

Els nuclis de població

Vinyoles d'Orís

La parròquia de Vinyoles es va formar entorn de la vila rural de Vinyoles, coneguda des de l'any 941. Inicialment pertanyia a la demarcació del castell d'Orís, i li n'ha restat el determinatiu, però des del segle XIII, almenys, depenia de la jurisdicció dels senyors de Voltregà. El terme de Vinyoles, amb l'antiga quadra i parròquia de Sant Miquel d'Ordeig, es va constituir com a municipi independent de Sant Hipòlit de Voltregà el 1797, però el 1801 es va integrar en el nou municipi de les Masies de Voltregà.

El poble de Vinyoles d'Orís és el nucli de població més important del terme, i es troba al peu de la carretera de Barcelona a Puigcerdà. La població de Vinyoles

és formada per tres nuclis, avui dia pràcticament units. La parròquia primitiva i el poblet es trobaven en un petit puig, a 562 m d'altitud, que acaba en una placeta on es troba l'església vella de Sant Esteve de Vinyoles, que va originar el nucli inicial. En els pendents de migdia d'aquest puig es crearen dos petits carrerons que, amb la plaça, formaven tota la població. En èpoques més modernes, a partir del segle XVIII, es va formar un carrer ample, que començava a l'hostal de Ca l'Eudalda i pujava cap al poble, tot al llarg de l'antic traçat del camí ral de Vic a Ripoll i més tard carretera de Barcelona a Puigcerdà, desviada després del 1940 pel traçat actual, situat més a l'E. Finalment, després del 1950 s'hi va construir un barri fabril modern per als treballadors de la Farga Lacambra, que s'estengué entre l'antic poblet i el Carrer Major i que ha donat una forma més arrodonida a la població.

Al punt d'unió d'aquests tres barris fou construïda, a partir del 1950, una església moderna, de pla concèntric i arcs parabòlics, adornada amb pintures murals de l'artista torellonenc Rifà, i a la qual fou traslladada la parroquialitat de l'antiga església de Sant Esteve. L'església de Sant Esteve de Vinyoles, documentada d'ençà del 957, fou renovada i consagrada entorn del 1106. Hi subsisteix íntegrament l'edifici romànic, que des del 1976 pot admirar-se novament, ja que fou restaurat. Aquesta església, composta d'una nau amb un cimbori allargat i un gran absis a llevant i, potser antigament, amb dues absidioles a manera de creuer, fou mutilada amb l'annexió d'altars laterals i, a la fi del segle passat, per una gran capella del Santíssim, a manera de rotonda.

La restauració li retornà el primitiu caràcter romànic, llevant-li postissos i afegitons tardans i només han estat respectades algunes capelles laterals, obertes cap a l'any 1650. La restauració d'aquesta església ha estat feta pels Amics de Verdaguer, que han convertit l'edifici en un lloc de record verdaguerià, pel fet que mossèn Jacint Verdaguer fou vicari d'aquesta parròquia els anys 1871-73.

Sant Miquel d'Ordeig

Sant Miquel d'Ordeig és un nucli de població disseminada que es troba a un parell de quilòmetres vers l'W de la població de Vinyoles, a l'esquerra de la riera de Talamanca. El lloc ja existia l'any 976, i la seva església fou donada al monestir d'Amer, que la féu reedificar vers el 1132. Fou parròquia independent, amb una quadra civil que tenia 4 masos el 1553 (Cornelles, el Soler, la Sala i la Rectoria) i 6 el 1686. Aquesta quadra es fusionà amb Vinyoles o amb l'ajuntament de les Masies l'any 1840. Hi subsisteix l'església romànica del segle XII, amb una portada nova, construïda el 1636 i restaurada el 1978.

Conanglell

Conanglell és un petit nucli històric de població disseminada situat al centre d'un meandre pronunciat del Ter, davant mateix de Torelló. El lloc és conegut com a vila rural a partir del 1125, i com a torre fortificada i casal de residència de cavallers a partir del 1139. La darrera mestressa del patrimoni, Anna Maria de Malla i de Conanglell, cedí la seva propietat a l'Hospital de la Santa Creu, de

Vic, que n'és el propietari des del 1736. Al voltant del patrimoni dels Conanglell es va formar una quadra autònoma que tenia quatre famílies el 1840, quan es va refundre amb el municipi de les Masies de Voltregà. Des del 1857 Conanglell fou ocupat per diferents serveis de l'exèrcit: cos d'enginyers, secció de remunta, etc. Aquests reedificaren l'església de Santa Bàrbara, i també la Casa Gran, de reminiscències gòtiques, i altres dependències avui abandonades.

La Gleva i el Poble-sec

Dins el terme municipal de les Masies de Voltregà, el segon nucli en importància és el que es va formar al voltant del santuari de la Mare de Déu de la Gleva, o santuari de la Gleva, que centra el poblat del seu nom, compost per tres barris situats a l'entorn del pujolet (476 m) on es troba el santuari. Les primeres notícies que es tenen daten del 1280. Com la majoria de santuaris, té una tradició que explica com un bou i una pastoreta del veí mas de la Codina, abans anomenat el Pujol, trobaren la imatge que s'hi venera. Cap als anys 1320-27 fou reedificat el santuari que, després de moltes reformes i ampliacions, fou reemplaçat per l'actual, construït entre el 1763 i el 1767 per l'arquitecte Josep Moretó. És un edifici barroc, molt ben resolt, de planta oval, amb cúpula, capelles radials i un airós campanar. Una ampla escalinata, amb tribunes laterals, relliga el santuari amb la plaça que té al davant. De l'antiga església, malmesa per un llamp el 1760, es va salvar un magnífic retaule barroc

de Pau Sunyer, construït entre el 1660 i el 1668. Aquest retaule fou destruït el 1936, però es va reproduir amb tota fidelitat l'any 1943, i també fou refeta l'antiga imatge de la Mare de Déu, del segle XIII, destruïda el mateix any. Mossèn Cinto Verdaguer va viure confinat entre el 1893 i el 1895 al santuari de la Gleva.

Se sap que hi havia algunes cases veïnes al santuari d'ençà del 1670, però el poble de la Gleva es va ampliar a la segona meitat del segle XVIII amb la formació de tres carrers o barris entorn dels camins que portaven al santuari. La seva situació, prop del riu i de la carretera de Barcelona a Puigcerdà i a l'entreforc de carreteres que van a Manlleu i al Lluçanès per Sant Hipòlit, ha afavorit el creixement de la població. Una part d'aquesta població correspon a la colònia fabril H. de V. Casacuberta, que, tot i tenir la fàbrica en el municipi de Manlleu, es troba pràcticament a tocar de la Gleva, a l'altra banda del riu.

Al poble de la Gleva se celebra mercat setmanal el diumenge.

El Poble-sec és una barriada situada al peu de la carretera de Barcelona a Puigcerdà, a poc més d'un quilòmetre de la Gleva, davant l'empresa La Riva. Consta d'unes quantes cases antigues, construïdes a la fi del segle XVIII i el principi del XIX, i d'una colònia fabril

Altres masies

La resta de nuclis o agrupaments de població, com el Carrer dels Rampins o de la Borrissola, o el Carrer de Prússia, naixeren de l'adjunció d'algunes cases de tipus rural, i no han prosperat.

A part aquests nuclis i les indústries de la vora del Ter, al municipi hi ha moltes i importants masies històriques i de tradició, com Gallifa, les Quintanes, Ordeig, Despujol, Casanoves, Serratosa, Serinanell, el Pou, la Codina, Masferrer, la Roca, Camps i Baulenes.

Ordeig, on ressalta la manera de construir de l'arquitecte Josep M. Pericas, s'ha convertit en una torre residencial.

El gran mas de les Quintanes ha passat a ésser propietat d'una entitat bancària, i ha esdevingut centre d'experimentació rural i seu d'unes importants Escoles Familiars Agràries.

Serratosa, Masferrer, Cornudella, Serinanell i moltes altres masies més humils continuen la seva tradició de velles masies benestants, amb grans casals.

Despujol és una casa forta documentada al segle XII, reedificada i ampliada als segles XVII i XIX i convertida en un gran casal residencial. Al seu voltant s'ha format un barri, amb el nucli de Sant Hipòlit de Voltregà.

Bibliografia:

E. Junyent: *Itinerario histórico de las parroquias del Obispado*, a "Hoja Parroquial", Vic 26 de maig de 1946.

A.Pladevall: *Masies de Voltregà*, a "Gran geografia comarcal de Catalunya", vol. I (Osona i Ripollès), Enciclopèdia Catalana, Barcelona 1981, pp. 158-159.

Catalunya i la comarca d'Osona. Atlas geogràfic, econòmic, històric. Ed. Diàfora, Barcelona 1978,

S. Llobet: *Osona*, a " Geografia de Catalunya", vol. II, Ed. Aedos, Barcelona, 1964,pp.361-385.

EL PROJECTE GLOBAL: MOTIUS I OBJECTIUS

Com a investigació, aquest estudi forma part d'un projecte més ampli que porta per títol:

"Reorganització de l'espai a la Catalunya Central des dels ss. X al XVI".

Aquest projecte que s'inscriu en el marc geogràfic de la Catalunya Central té com a objectiu interrelacionar espais geogràfics diferents, que marquen economies diferents i segurament que formes de poblament i construccions adaptables a aquestes necessitats.

Aquest nou projecte és una ampliació d'un d'anterior que s'havia començat l'any 1987 i que estava centrat en la subcomarca del Collsacabra (Osona).

Aquesta és una zona que està marcada per una unitat orogràfica del terreny

El primer objectiu proposat fou la d'aconseguir un coneixement de la distribució de l'espai agrari en una unitat socio-econòmica com és el terme de la comunitat agro-pastoril de Tavertet. Els resultats aconseguits en aquesta zona han estat la localització d'una sèrie de masos que han permès obtenir una evolució de la forma constructiva que juntament amb el treball documental i de camp, des del s. X fins el XVI.

Formant part de tot aquest treball, s'ha excavat el mas de Sa Palomera. Una vegada aconseguits els pressupòsits del coneixement d'aquesta zona mitjançant uns estudis específics de micro-espais de producció i organització familiars, posteriorment es va centrar l'estudi en una altra forma de poblament en relació al castell de Rupit com és l'estudi dels molins, organització del treball draper, efectes de la pesta negra en la distribució de les parcel·les agràries. A l'igual que en la zona de Tavertet, a Rupit i més concretament en la part de Sant Joan de Fàbregues, com a efecte de les prospeccions també es localitzaren una sèrie de masos, molts dels quals es mantingueren en funcionament fins a aquest segle, el que ha permès l'estudi d'una altra periodització de la seva forma constructiva. Com formant part d'aquest estudi s'ha excavat el mas dels Turons que ha presentat una cronologia molt llarga amb intervals d'abandonament, aportant per tant una altra model constructiu.

De forma successiva s'ha anat ampliant la zona amb Falgars, sector del Far, etc. Al mateix temps també s'han fet estudis sobre els centres de poder, tot analitzant la seva cronologia en relació als moments històrics que representen.

Una vegada aconseguits els objectius proposats per aquesta zona i seguint amb aquest mateix tipus de treball i uns mateixos objectius es projectà una investigació en un marc geogràfic més ampli, que correspon a la Catalunya Central, per tal d'aconseguir una història comparativa.

Es pot considerar una ampliació geogràfica en tant que es mantenen uns mateixos objectius:

- Estudi de centres de poder representats per castells, torres de guaita, cases fortes, etc., analitzant l'arquitectura, emplaçament d'acord amb les necessitats de defensa o de vigilància segons el moment històric en què foren edificats.
- A partir de la diferent composició del sòl s'analitzaran les possibles concentracions o dispersió de conreus: conreus de secà; conreus de vinya, etc. amb comparacions entre diferents zones.
- S'intentarà establir una correlació entre aquesta distribució de conreus i les diferents necessitats tot tenint en compte la situació històrico-política i la seva interrelació amb l'economia.
- Dins del mateix tema de l'estudi de la distribució dels conreus, es pretén analitzar les formes i l'extensió dels camps i la seva correspondència amb diferents tècniques agràries.
- S'efectuarà un estudi de les formes i tècniques de regadiu.
- En el bloc tècnic interessa estudiar els molins: tipologia, distribució, premses, cubs, distàncies, funcionament, relació amb els regadius, etc.
- S'analitzarà la reorganització de l'hàbitat, entès com el lloc d'habitatge:

- Aprofitament d'habitatges utilitzats en etapes anteriors (i el per què d'aquesta reutilització) o bé si són emplaçaments nous.

Reorganització de l'habitatge en relació a castells termenats, o com a efecte d'un repoblament espontani traduït en les viles i en l'aprisio com a forma jurídica.

Situació geogràfica i les seves relacions amb l'exterior.

Diferents estructures que caracteritzen aquests nous hàbitats.

Formes constructives.

- Estudi de les vies de comunicació: carreteres comarcals, veïnals, etc. tot relacionant-ho amb els centres de proveïment de serveis com ara mercats i amb el medi geogràfic.

- Anàlisi de focus d'espiritualitat: esglésies, ermites, enterraments i altres símbols.

Objectius i justificació de l'excavació del jaciment de la vil·la i domus de Todonyà

Des de la besant d'investigació, aquest projecte té un doble interès:

- Primer i el més immediat és analitzar la forma constructiva d'un tipus d'habitatge que pertany al grup intermedi entre un pagès acomodat i un senyor feudal en el seu emplaçament originari, el que permet relacionar-ho amb el seu entorn immediat i amb els seus recursos econòmics i així poder conèixer les seves formes de vida.
- El segon és el de l'estudi de l'evolució d'un tipus d'assentament que es constitueix al s. X amb l'organització pròpia d'una vil·la, amb la seva forma d'habitatge, i si és possible, fins a arribar a ser substituït per masos, predominant un com és la "domus"

S'aconseguirà el primer objectiu a partir de l'excavació. I el segon s'anirà fent a partir de la informació aconseguida a través de la documentació així com amb la interrelació entre les fotografies aèries o ortofotomapes i el treball de camp que s'anirà fent a mesura que es vagin aconseguint aquestes informacions. Aquest serà un treball simultani donat que aconseguir la màxima documentació és un treball laboriós, tot i que el que ha de ser treball previ d'identificació del jaciment ja ha estat presentat. A mesura que aquesta s'aconsegueixi s'estudia i contraposa amb el treball de camp que es porta a terme en cada campanya d'excavacions.

Aquest projecte, doncs, té l'objectiu d'analitzar el jaciment dins del seu context tot interrelacionant les notícies que poden aportar les excavacions amb tots els elements que conformen la vida de les persones. Aquest objectiu s'aconsegueix buscant totes les informacions possibles, comparacions entre elles i contrastant els resultats.

Una part important dels objectius que es proposen per a aquest projecte ja han estat aconseguits en tant que ja s'ha fet l'estudi de la distribució de conreus i regadius a partir de l'anàlisi del capbreu de l'any 1442 i que es va presentar en el X Col·loqui Internacional d'Arqueologia celebrat a Puigcerdà l'any 1994, i publicat el 1995, en homenatge al professor Jean Guilaine. L'article escrit per mi mateixa és: "*L'organització de l'espai a la Catalunya Central a la Baixa Edat Mitjana*".

Amb tot cal tenir en compte que és un treball que no està tancat, sinó tot el contrari i per tant es pretén estudiar la zona com a mostra d'un espai més planer i que per tant produirà una economia pròpia. Dins aquest context, l'excavació i estudi de la vila i domus de Todonyà es pot inscriure com a un model d'un tipus d'evolució, economia i societat.

Una vegada acabat aquest estudi es podrà comptar amb el coneixement de dos espais molt diferents que conformen Osona, i per tant s'haurà aconseguit una part de la història comparativa.

Metodologia

La base metodològica continua essent l'estudi sobre el terreny utilitzant la prospecció arqueològica i l'estudi de la documentació pertinent, a través de cates documentals en alguna ocasió, fundacions de castells i esglésies, així com aprofundiment de la bibliografia que s'hagi publicat. A partir de l'experiència aconseguida al llarg de tots aquests anys, s'ha vist la necessitat de l'excavació dels jaciments més representatius. Tot i que la prospecció es una forma de treball molt completa que permet l'estudi global de zones àmplies a partir de l'anàlisi de l'economia, emplaçament de llocs de poder, distribució del poblament, etc, es a dir un anàlisi de macro-espais, l'excavació aporta un coneixement dels micro-espais analitzant la seva pròpia evolució, utilització dels espais interiors, capacitats econòmiques, etc. Es a dir es pot considerar que es complementen aportant un coneixement complet. Si a aquesta part de la informació que es recull amb el treball de camp s'hi pot afegir la que aporta la documental, l'estudi s'interrelaciona i s'aconsegueix un coneixement gairebé total dels nostres avantpassats.

Metodologia de l'excavació arqueològica

El primer que cal fer és una neteja superficial que pot comportar l'extracció de l'humus per delimitar les parets.

Aquesta neteja té l'objectiu de delimitar el perímetre de la planta del jaciment tant a nivell exterior com dels espais interiors. Aquesta part anirà acompanyada d'una descripció de l'enderroc, mides de les pedres que formen les parets,

anàlisi de la posició de les pedres caigudes per poder esbrinar si pertanyen a la coberta, pis superior o a les parets.

La forma pràctica es tradueix en la divisió del jaciment en sectors que presentin una homogeneïtat que sovint coincideixen amb habitacions. En el cas de que es presentin espais amplis, aquests es delimiten en relació a les parets transversals.

Una vegada es té elegida quina part s'excavarà es col·loca el fil elàstic que permetrà sobreposar unes mides de referència per anar ubicant tot tipus de material així com informacions de zones o espais més reduïts dins aquest espai referent. El fil delimita el perímetre exterior. Al mateix temps es busca el punt de coordenades (0, 0), que servirà per prendre les coordenades de l'objecte que interressi. La z, es pren amb la referència que proporciona el Nivell.

Tenint en compte les altres excavacions ja efectuades i segons presenta el jaciment, la tasca de treure l'enderroc és la més costosa, tant a nivell de temps com físic. L'interès d'aquesta part del treball radica en delimitar correctament les parets donat que l'enderroc pot portar a errors. D'altra banda, en general, en aquest estadi de l'excavació es treu poc material: ceràmica, ferro, vidre....

Una vegada aconseguit tenir el jaciment net de l'enderroc, s'excava amb piqueta mantenint el mateix nivell de l'estrat en tota l'habitació que s'ha delimitat. El material recollit amb bosses amb una numeració que l'identifica formarà part del material inventariable que s'estudia en una etapa posterior a

l'excavació. En l'inventari es fa constar el tipus de material que és. També hi consten les coordenades de la seva ubicació per tal de poder reconstruir la seva utilitat o fins i tot la possible reconstrucció de peces que al trencar-se s'hagin dispersat en l'habitació.

En aquesta part cal treballar amb molta cura per tal d'aconseguir tot el material que es troba barrejat amb la terra.

Si bé en tot moment en que es va traient l'enderroc així com en l'estrat fèril, s'està estudiant les parets, és quan s'acaba l'excavació quan es pot estudiar àmpliament tota la forma constructiva, tant en els paraments, com la forma de resoldre els espais així com les obertures.

En aquest moment es treballa per aconseguir la màxima informació:

Es dibuixa o s'acaba de perfilar la planta amb totes les seves possibles modificacions. Ajuntant tota la informació que ara aporta el jaciment és possible reconstruir els motius d'aquestes modificacions. Els elements constructius que s'hi poden trobar, juntament amb l'anàlisi del material que s'hi ha recollit, que es fa posteriorment, permet entendre quina funció tenia cada espai.

Es dibuixen tant els paraments com la forma constructiva de la paret, per estudiar si es feien filades, si s'alternaven les pedres horitzontals amb les verticals per donar més cohesió a la construcció, ...

La paret tant s'estudia en la seva part interior com en l'exterior, així com les cantonades si estan fetes a plom, com resolen els cantons. Tot plegat dóna gran informació sobre la forma constructiva que permet aconseguir delimitar unes cronologies.

S'estudia el tipus de materials de la paret, tipus de pedres, formes d'aquestes, així com si s'utilitza argamassa per lligar les parets o si és una paret seca, etc.

Es dibuixa el tipus del terra, així com també es prenen les cotes del seu desnivell.

Es reconstrueix el perfil de l'enderroc amb cada un dels diferents estrats.

També s'estudien els elements arquitectònics que hi hagin en aquest espai com ara finestres, portes, armariets encastats a la paret, etc.

Do nat que aquest jaciment és molt gran es considera necessari delimitar zones o sectors on s'efectuarà la intervenció cada any. Així, el que s'ha descrit anteriorment és la metodologia que s'utilitzarà en cada sector en què s'haurà dividit l'excavació. És en la necessitat de delimitar correctament els sectors en què s'haurà dividit el jaciment per fer la intervenció de cada any.

EXCAVACIÓ DE L'ANY 2001

PROGRAMA I METODOLOGIA

L'objectiu principal que ens vam proposar per a aquesta campanya fou la d'excavar el jaciment en varies etapes. Donat que l'any 2001 es feu la primera campanya, aquesta tenia l'interès de ser utilitzada com a referent.

Així en aquesta primera campanya de l'any 2001, es començà a excavar el jaciment en el sector que presenta una homogeneïtat més marcada i al mateix temps afavoreix l'excavació per estar ubicada la suposada porta de la domus. A partir de la planta aconseguida en la prospecció de l'any 2000 s'observen 5 sectors diferents. Però el sector A, es subdividí en dos subsectors a partir de la suposada paret transversal, segons la disposició de l'enderroc.

En aquest sentit, teníem tres objectius que ens proposarem per a aquesta campanya:

1. Excavar el sector de la suposada porta que segons els indicis es troba a l'est, al costat de la torra. En aquest lloc, es tenia la intenció de mantenir intacta l'exterior i per tant el jaciment quedaria protegit, com fins ara.
2. Netejar la part superior de tot el sector A, observant l'enderroc. En cas que es confirmés la paret transversal, s'excavaria el sector A1 analitzant la seva potència. Aquest treball es volia portar a terme durant la primera setmana.

3. Si el treball era fecund en el temps i fos factible, en la segona setmana es centrarien els treballs en l'excavació del sector A2
4. Però, la segona setmana, havent observat la potència del jaciment es va decidir limitar l'excavació en el rectangle de 6 x 3 m.
5. Per tant finalment aquesta campanya es centrà en conèixer la potencia del jaciment i per tant gaire bé es pot dir que es feu una cata.

Metodologia

Primerament s'ha delimitat l'espai del subsector A1, de 6 x 4 m. amb fil elàstic, marcant una quadricula cada 2 m. S'ha situat el punt (0,0) a l'angle interior de la paret sud amb la de l'est, per tal d'ubicar el material a partir d'un treball exhaustiu. Donat el desconeixement del potencial s'excavà amb molt de deteniment i per tant els treballs foren lents centrant-nos bàsicament en el subsector A1

Tal com ja s'ha dit en l'apartat anterior, el primer que calia fer era una neteja de la vegetació superior del sector A. Aquesta part fou relativament ràpida, donat que solament s'havia de treure les fulles dels arbres que la cobreixen, però, en canvi, no tenia una capa important d'humus.

Aquesta neteja permeté estudiar l'enderroc.

La substracció de l'enderroc de pedres es feu a partir d'una observació atenta del tipus de pedres, forma de l'enderroc, per tal de conèixer la seva procedència. Cal tenir en compte que se sospitava que aquest jaciment deuria tenir més d'un pis, per tant s'analitzà l'enderroc per tal de conèixer possibles portes, finestres, escales,... que es pot fer a través de la disposició en la caiguda o la grandària de les pedres i el seu tall.

Aquest treball de treure l'enderroc es començà per la part més alta que és la propera a les parets exteriors fins a arribar al mateix nivell que la part interior.

Quan l'enderroc aportà informació, es feren fotografies, es dibuixà en la planimetria i s'inventarià amb les tres coordenades si són elements individuals. Per tant es feren fitxes pròpies per cada un dels elements. Laboriós fou l'extracció de l'enderroc de l'espai comprès entre l'escala i la paret forana sud, donat que al ser un espai reduït l'enderroc havia quedat com en forma de llibre i per tant es prenen moltes fotografies, cada vegada que s'extreien pedres, tot estudiant minuciosament l'enderroc restant.

Quan aparegué una estructura interior com l'escala, es treballà i s'estudià la seva unitat a dins de la planimetria i a més a més se'n elaborà una fitxa particular.

L'excavació es feu sempre mantenint una estratigrafia clara i neta.

A mesura que les parets quedaven al descobert, es fotografiaven tant la planta com l'alçat..

En tota l'etapa de l'excavació s'utilitzà piqueta, paleta i escombreta. Es prengueren les coordenades de la ceràmica i s'inventarià.

La ceràmica fou registrada amb un número, que coincideix amb el de l'inventari, tal com es pot observar al final, hi consten les coordenades, la tipologia i una primera aproximació cronològica. Els altres materials com ferro, ossos, o vidre se'n extragueren en poques quantitats i alguns han estat objecte d'una restauració.

Igualment s'aconseguí terra diferenciada amb possibles restes de materials, com ara les dues teules, la que toca a la teulada i la superior, per tal de que es puguin analitzar per si poden aportar informació. Aquesta s'extragué amb guants per de no variar el contingut.

També s'utilitzà de manera sistemàtica el diari de la campanya on s'hi reflecteix qualsevol element d'estudi: croquis, pedres, les seves mesures, tipus de terra, canvis d'estrats que també s'anotaran a la planta abans dita, descripció detallada d'estructures amb mides mantenint una relació estreta amb l'inventari i la planimetria. També s'hi fa constar detalls que s'escaparien de les fitxes estàndards i que de vegades poden significar una aportació valuosa per a l'elaboració de la memòria.

DESCRIPCIÓ I ESTUDI DEL REGISTRE ESTRATIGRÀFIC

- La neteja superior de l'humus fou ràpida donat que sobre tot era de fullaraca dels mateixos arbres. El registre i les cotes foren preses dins la quadrícula, tal com queda reflectit en la planta que es presenta.

- L'interès de l'enderroc superficial fou la diferent tipologia de pedres que hi havia: al mig i prop de la torre aparegueren pedres més o menys ben tallades i de dimensions considerables, tal com es pot observar en les fotografies 2 i 3. Les de la fotografia n. 3 sembla que procedeixen de la torre, mentre que la que es veu al mig de la foto 2, per les dimensions sembla que podria provenir del pis superior.

En canvi, les pedres del sector sud son més irregulars i petites. Fins i tot alguna sembla "tallada" com per formar part de la paret feta amb "opus spicatum"¹. Aquestes pedres procedien de la mateixa paret sud que deuria pujar un tros més en la mateixa forma com en la part inferior. Vegeu les fotografies n. 4 i 5.

L'altre lloc on es començà la neteja superior fou en la torre. Però solament es descobrí l'amplada de la paret i poc més, esperant saber com anava l'excavació per decidir si es continuava . Fotografies n. 6 i 7.

- A partir d'aquesta neteja es començà a baixar en els 6x4 m.

¹ Aquest tema se'n parlarà més en la memòria de l'any 2002 que és quan es pot observar millor donat que quedaran més al descobert els murs.

Els llocs més conflictius foren la línia de la paret de la torra (nord) i la de la que seria la porta (est). Vegeu les fotografies 8 i 9. Mentre que la torra quedà ben delimitada a partir de la cota de 30 cm., la zona de la porta es va mantenir l'enderroc en la seva part propera a la torra (nord). A uns 2,30 m. de la torra va aparèixer la cantonada de la porta i ja tota la paret. No s'ha excavat l'exterior del jaciment. Fotografies 10, 11, 12 i 13

- Entre 1,2 i 2 m. va aparèixer, ja des dels primers nivells una estructura de paret paral·lela a la paret sud i adossada a la paret est. L'espai delimitat entre aquesta paret i la paret sud s'ha anat baixant molt a poc a poc prenent mesures, cotes i fotografies sovint ja que no era un enderroc convencional i on han aparegut elements diversos, com ceràmiques, trossos de pedres de molí o ferros. Vegeu la seqüència de les fotografies, 14, 15, 16, 17, 18 i 19 respectivament.

- Entre aquesta mateixa paret i el llindà de la porta s'hi ha trobat una terra molt compacta amb poca quantitat de pedres d'enderroc i gairebé sense ceràmica. Fotografia 11. A la cota 2,07 i a la paret est va aparèixer un espitllera tapiada amb unes pedres. Aquest espai d'un metre d'amplada va quedar delimitat per una estructura de paret paral·lela a l'est i que va resultar ser una escala de la qual sorprèn el primer graó per les seves dimensions. Per la importància d'aquesta estructura, l'escala s'estudiarà en l'apartat següent.

Secció estratigràfica.

S'ha realitzat la neteja superficial de la zona fins arribar a l'enderroc de pedres.

A partir d'aquí s'han pres fotografies i cotes seguint la quadrícula.

Una vegada analitzat l'enderroc i havent remarcat els llocs sospitosos de possibles estructures s'ha anat traient les primeres pedres.

La part del sector sud, degut a l'important presència de material s'abandonà gaire bé quan va començar a aparèixer l'espitllera. Fotografia 20

L'enderroc de pedra ha tingut una potència de 1,3 a 2 m.

El següent estrat està situat entre les cotes de 1,92 i 2,30 m. i d'uns 35 cm. de gruix, amb terra compacte i groguenca i enderroc. Fotografies, 21, 22 i 23 .

El darrer estrat d'uns 40a 45 cm. de gruix estava format per una gran quantitat de teula amb morter de calç i terra. Fotografia 24.

L'estrat fèrtil fou d'uns 10 cm., tot i que tant ceràmica com material anà sortint entre l'enderroc. Fotografies 25 i 26.

Entre les cotes 3,02 i 3,55m. (segons si és la torre o la resta) es va descobrir el terra format per pedra natural

Vegeu els dibuixos.

CONCLUSIONS DE LES ANÀLISIS SOBRE LES ESTRUCTURES

Els murs.

- Poca cosa es pot dir dels murs en aquesta campanya perquè solament s'ha excavat entre 90 cm. a 1,30 del mur sud.
- Però el més notable és la gran diferència entre la construcció del mur en la seva part exterior, ja exposada en la memòria anterior, i la part interior. Mentre la part exterior presentava un parament de carrerons ben tallats alternant els allargats rectangulars amb els quadrats, en la part interior, les pedres del parament son irregulars. Son talla de'unes més llargues i col locant alguna de través, com per lligar la paret, en general és una paret, que tot i buscant la filada és molt irregular. Fotografies 27, 28.
- En la part superior, formant part de l'enderroc s'han guardat dues o tres pedres grans i ben tallades, que segurament procedeixen del mur en la seva part exterior.
- Tal com ja s'ha dit en la part destinada a l'estudi de l'enderroc, en aquesta part, la paret feta amb pedres petites deuria pujar encara unes filades més.
- El mateix es pot dir del mur est. Aquest mur s'acaba amb la porta d'entrada. En aquesta part la forma constructiva canvia molt, essent resolta amb pedres ben escairades de 15cm. d'alçada; entre 25 o 40 de llargada. És una

pedra blavosa i molt diferent de les descrites anteriorment. És molt possible que aquest acabat fos posterior a la resta de paret. Fotografies 29 i 30.

- Aquest tipus constructiu es repeteix en la façana de la torre.
- Una menció especial es mereix la filada de pedres que s'han conservat que estan situades entre la torre i el pany de la porta d'entrada. Son pedres grans i ben tallades, però no donen informació de l'altra part de la porta. Caldrà esperar a l'excavació de la part exterior. Fotografies 31 i 29.

La torre

Tot i que es conserva una alçada de més de 3 m., de façana ben conservada es pot dir que és d'un 1,90 m.

Tal com s'ha dit anteriorment, aquesta construcció, és molt diferent de les parets d'aquest recinte. Per la tipologia de la torre i els paraments de la part posterior feu que es considerés que podia ser del segle XI, aquesta part de davant segurament és posterior i es correspondria al reforçament que es feu de les parts que formaven les portes i obertures. Es podria considerar com a probable el segle XIII.

La forma constructiva recorda molt la del segle XI amb carreus allargats, posats de forma horitzontal, alternant amb d'altres més quadrats, utilitzant la part allargada en la part interior de la paret per tal de lligar-la. Però el que varia son

les dimensions. 18 x 18; 60x 20; 25 x 30 cm. son algunes de les mides més representatives.

A l'igual que en la porta d'entrada, a aquí també es reforça la part inferior. A l'entrada està situada una pedra allargada d'un metre en la qual s'hi sustenten les primeres de la torre. Fotografia 32.

Les pedres localitzades en l'enderroc, fotografies 33, 34 i 35 son molt grans i estan situades prop de la torre. Tot i que podrien correspondre a la mateixa torre, amb una de llinda de la porta, també és probable que pertanyin al pis superior. Caldrà esperar a la resta de l'excavació per poder fer una interpretació més aproximada.

L'escala

Aquesta escala fou construïda en una etapa posterior al tancat d'espitlleres donat que justament se'n va tapiar una i es construí davant, anul·lant-la. Fotografia 33

La seva orientació, és en sentit contrari a la torre. Està pensada per accedir a la part gran de l'edifici, i la forma constructiva indica que és una escala destinada a una part d'habitatge i no tant a una part purament defensiva. Tot i això presenta una inclinació molt pronunciada.

La forma constructiva és la pròpia d'escales anteriors al segle XIII que és quan es comença a treballar amb espais buits aconseguits a partir d'arcs.² Fotografia 35

Per tant els graons de l'escala es recolzen sobre terra directament i es construeix una paret, en la part oposada a la paret mestra del propi edifici, com és el mur est, per tal d'aguantar l'esmentada terra. Fotografia 34.

Tal com es pot observar en la fotografia 33, no hi ha forats en la paret est que haurien fet d'apoió als esmentats graons. Cal tenir present que l'espitllera que surt en la fotografia estava tapiada

Igualment sorprèn la tipologia de la paret exterior, amb pedres petites. Tot i això cal fer notar com en la part més inferior, les pedres son grans i havent pogut observar la part interior, aquestes entren en una part important de l'interior de l'escala. Semblants pedres es van situant, en forma escalonada a la part de sustentament de la paret transversal. Fotografia 34.i 35.

Molt especial és la part inferior amb un primer graó de 40 x 115 x 35 cm. a Aquesta li segueixen dues de planes molt regulars i la tercera posada verticalment permet que tres més es col loquin de forma inclinada, com si hi hagués un graó de fusta. Per ara no se'n ha vist cap més per poder compara. Fotografia 36

² Un exemple d'escala més oberta és la de l'infermeria de Sant Pere de Casserres.

La fotografia 37 permet tenir una visió per sobre i es pot observar les pedres cúbiques que apareixen recolzant-se en la paret est. Per tant el conjunt és molt complicat. Cal estudiar tipologies d'escales per a les memòries següents

L'espitllera..

Deixo per l'estudi de conjunt que es presentarà en les dues memòries següents, ja que en la última s'acavarà l'excavació.

Portes.

De portes se'n han localitzat dues, la de l'entrada a la paret est, que no s'ha pogut definir i la de la torra amb una amplada de 90 cm.

CONCLUSIONS SOBRE L'ANÀLISI DE LA INTERVENCIÓ

Tal com s'ha exposat anteriorment, l'objectiu proposat en la campanya de l'any 2001 fou el d'excavar el jaciment en varies etapes a partir del dibuix de la planta obtinguda en la campanya de prospecció de l'any 2000. També es va començar a excavar el jaciment a partir del sector que presenta una homogeneïtat més marcada.

Aquesta campanya ha estat la primera d'excavació i per tant es va programar com a objectiu principal conèixer el potencial del jaciment. Tot i que es tenia una referència per les espitlleres de la paret oest, en el subsector A1 es desconeixia tot. Es començà l'excavació en aquest sector perquè es considerava que hi havia la porta, tal com es confirmà. Consideració que s'hi arribà a partir de la prospecció de la campanya anterior.

Així que, primerament es va delimitar l'espai del subsector A1, de 6 x 4 m. També es treballà en la part interior formada per la paret transversal al mur est i el mur surt. A la segona setmana, havent observat que la potència del jaciment era més important de la que primerament s'havia considerat i donat que la prioritat era la d'arribar al terra del jaciment, es va decidir limitar l'excavació en el rectangle de 6 x 3 m.

En aquest sentit doncs, els tres objectius que es proposaren per a aquesta campanya solament s'aconseguí el primordial que fou conèixer el potencial del jaciment. Es pot considerar que gairebé es feu una cata.

Però a part s'aconseguí saber que :

- el jaciment té varies etapes donat que una espitllera de la paret oest estava tapiada per una escala.
- En un primer moment el recinte era solament defensiu i d'una sola planta.
- La defensa s'aconseguia gràcies a la torre i les espitlleres que rodejaven el recinte en la part exterior oest - sud i est.
- El pis superior es reconeixia per la presència d'una escala.
- El desnivell del jaciment oscil·la entre els 2,50 i 2,75 m.
- El material que ha sortit, pedres de molí, ceràmica i petit trossos de ferro, donada la part excavada no destaquen per la quantitat.
- En aquesta etapa s'ha datat el jaciment per la ceràmica que ha permès adelantar la cronologia fins al s. XI en comparació a la forma constructiva de la paret exterior oest de les espitlleres

LA CERÀMICA

La ceràmica d'aquesta campanya ha estat poca donat que l'excavació s'organitzà com una cata per poder conèixer el tipus de jaciment.

Es pot considerar que ha aparegut tres grups diferenciats de ceràmica: uns pocs de vermelloso (oxidant?), tres trossos de vidrada blava i la resta la grisa.

La ceràmica que ha anat apareixent en tot l'enderroc té una cronologia que va del s. XI, i possiblement anterior fins el XV, pel tros, excavat.

Inventari

Nº	Sector	X	Y	Z	Descripció
1	A1	530	639	132	Tros indeterminat de ceràmica gris.
2	A1	320	565	137	Tros indeterminat de ceràmica gris
3	A1	165	10	88	Tros indeterminat de ceràmica gris
4	A1	210	10	136	Tros indeterminat de ceràmica gris
5	A1	32	131	135	Artefacte de pedra polit.
6	A1	18	140	135	Tros indeterminat de ceràmica gris
7	A1	450	32	141	. Tros indeterminat de ceràmica gris
8	A1	91	34	176	Tros indeterminat de ceràmica gris, amb ansa
9	A1	540	55	125	Còdol
10	A1	560	37	104	Tros indeterminat de ceràmica gris
11	A1	255	35	139	Tros indeterminat de ceràmica gris
12	A1	235	33	145	Tros indeterminat de ceràmica gris
13	A1	413	32	145	Tros indeterminat de ceràmica gris
14	A1	562	155	133	Fragment de pedra de roda de molí
15	A1	435	148	162	Vora de ceràmica gris
16	A1	545	418	210	Fragment indeterminat de ceràmica gris.
17	A1	158	70	100	Fragment indeterminat de ceràmica gris
18	A1	35	39	130	Fragment indeterminat d'os.
19	A1	40	40	136	Còdols

20	A1	520	124	152	Còdols
21	A1	510	370	200	Fragment indeterminat de ceràmica gris
22	A1	230	25	136	Fragment indeterminat de ceràmica gris
23	A1	69	33	156	Fragment indeterminat de ceràmica gris
24	A1	50	40	158	Fragment indeterminat de ceràmica gris
25	A1	520	19	96	Fragment indeterminat de ceràmica gris
26	A1	410	50	169	Fragment indeterminat de ceràmica gris
27	A1	510	370	200	Fragment indeterminat de ceràmica gris
28	A1	450	350	200	Fragment indeterminat d'os
29	A1	400	100	160	Fragment de teula amb marca
30	A1	130	100	100	Fragment indeterminat de ceràmica gris
31	A1	530	370	200	Teula cremada
32	A1	100	60	100	Fragment indeterminat de ceràmica gris
33	A1	600	205	159	Fragment indeterminat de ceràmica gris
34	A1	100	100	180	Fragment indeterminat de ceràmica gris
35	A1	100	100	180	Fragment de ferro
36	A1	600	350	200	2 fragments de ceràmica, un de gris i l'altre roja.
37	A1	600	150	180	Fragment indeterminat de ceràmica gris
38	A1	100	100	180	3 Fragments indeterminats d'os
39	A1	360	360	190	Fragment indeterminat d'os
40	A1	300	360	190	Fragment indeterminat d'os

41	A1	300	360	192	Fragment indeterminat de ceràmica gris
42	A1	540	180	180	Còdol
43	A1	420	310	190	Fragment indeterminat de ceràmica gris
44	A1	120	120	190	Fragment indeterminat de ceràmica gris
45	A1	600	150	180	Fragment indeterminat de ceràmica gris
46	A1	120	120	200	Fragment de teula.
47	A1	400	500	200	Fragment de teula amb possible senyal de fabricació
48	A1	20	20	200	Fragment indeterminat de ceràmica gris
49	A1	580	580	200	Fragment indeterminat de ceràmica vidrada
50	A1	400	200	200	Fragment indeterminat de ceràmica gris
52	A1	600	120	210	Fragments indeterminats d'os
53	A1	580	175	210	Fragment indeterminat de ceràmica gris
54	A1	600	20	210	Fragment d'os
55	A1	210	380	250	Fragment indeterminat de ceràmica gris
56	A1	500	540	210	Fragment indeterminat de ceràmica gris
57	A1	200	50	220	Fragment indeterminat de ceràmica gris
58	A1	320	380	250	Fragment indeterminat de ceràmica gris
59	A1	340	40	207	Fragment indeterminat de ceràmica gris fumada
60	A1	350	370	250	Fragment de calç
61	A1	680	210	250	Fragment indeterminat de ceràmica gris
62	A1	60	220	180	Fragment indeterminat de ceràmica gris

63	A1	580	20	240	Fragment indeterminat de ceràmica gris Fragment d'os
64	A1	280	240	250	Fragment d'os
65	A1	20	20	190	Fragments d'os, possiblement au
66	A1	280	270	250	Fragment indeterminat de ceràmica gris
67	A1	220	220	150	Fragment de ceràmica vidrada, vora.
68	A1	340	240	260	Fragment indeterminat de ceràmica gris
69	A1	310	430	280	Fragment de ceràmica vidrada blava.
70	A1	530	50	270	Fragment indeterminat de ceràmica gris
71	A1	430	40	270	Fragments d'os
72	A1	100	100	200	Fragments indeterminats de ceràmica gris
73	A1	220	220	250	Fragments indeterminats de ceràmica gris
74	A1	220	220	250	Fragments d'os
75	A1	340	300	300	Fragment indeterminat de teula amb possible marca
76	A1	380	370	300	Fragment indeterminat de ceràmica gris
77	A1	370	370	300	Fragment indeterminat de ceràmica gris
78	A1	370	370	300	Fragment indeterminat de ceràmica gris
79	A1	580	30	300	Fragment indeterminat de ceràmica gris
80	A1	340	70	300	Fragment indeterminat de ceràmica gris
81	A1				Fragment de morter al nivell de les teules.
82	A1	185	230	250	Fragment de vidre
83	A1	400	190	280	Fragment indeterminat de ceràmica vermella

84	A1	500	190	280	Carbó
85	A1	550	120	300	Fragment indeterminat de ceràmica molt cremada
86	A1	380	100	300	Fragment indeterminat de ceràmica vermella
87	A1	400	480	300	Dos còdols
88	A1	550	100	300	Fragment de teula amb coloració verdosa.
89	A1	550	100	300	Fragment indeterminat de ceràmica gris
90	A1	578	345	320	Fragment indeterminat de ceràmica gris
91	A1	578	345	320	Fragments d'os
92	A1	590	50	321	Fragment indeterminat de ceràmica gris
93	A1	570	340	320	Fragment indeterminat de ceràmica gris
94	A1	570	320	320	Fragments de ferro. (possible anella)
95	A1	570	340	320	Fragment d'os
96	A1	570	120	320	Fragment de ferro (possible clau)
97	A1	580	60	320	Fragment indeterminat de ceràmica gris
98	A1	580	120	320	Fragment indeterminat de ceràmica gris
99	A1	580	350	350	Fragment d'os
100	A1	445	200	380	Fragment de ceràmica vidrada blava
101	A1	445	190	320	Fragment indeterminat de ceràmica gris
102	A1	580	360	320	Fragment indeterminat de vidre
103	A1	280	210	310	Fragment indeterminat de ceràmica gris
104	A1	580	360	320	Fragments indeterminat de ceràmica gris

105	A1	210	220	300	Fragment indeterminat de ceràmica vermella
106	A1	490	110	320	Fragment de ferro
107	A1	570	340	325	Fragment d'os
108	A1	430	30	290	Fragments indeterminat de ceràmica gris
109	A1	580	380	320	Fragment indeterminat de ceràmica vermella
110	A1	400	200	280	Pedra
111	A1	350	220	300	Pedra.
112	A1	380	150	310	Fragment indeterminat de ceràmica gris
113	A1	580	150	310	Fragment de ceràmica vidrada blava
114	A1	580	380	320	Fragment de ferro

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

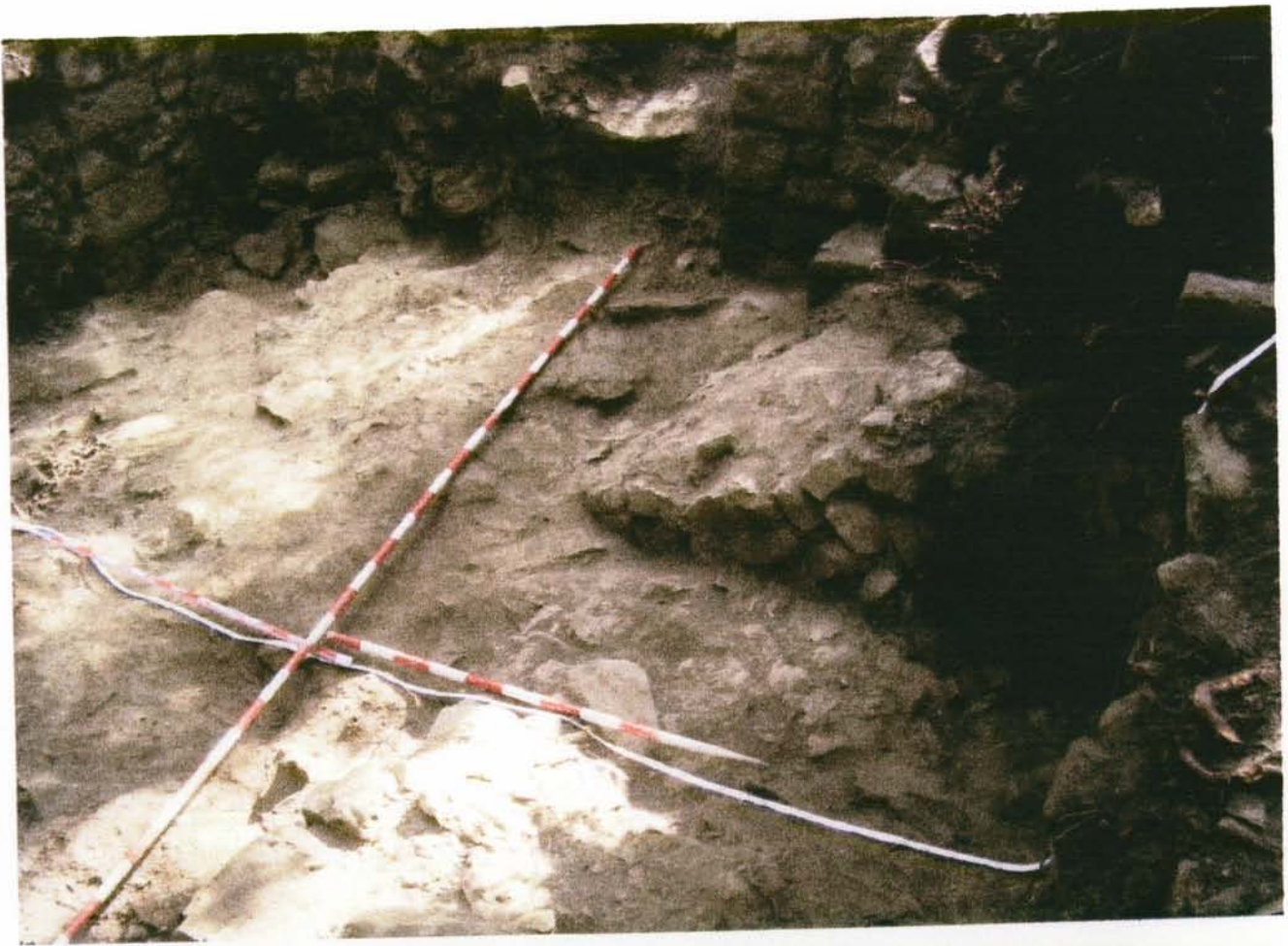

18

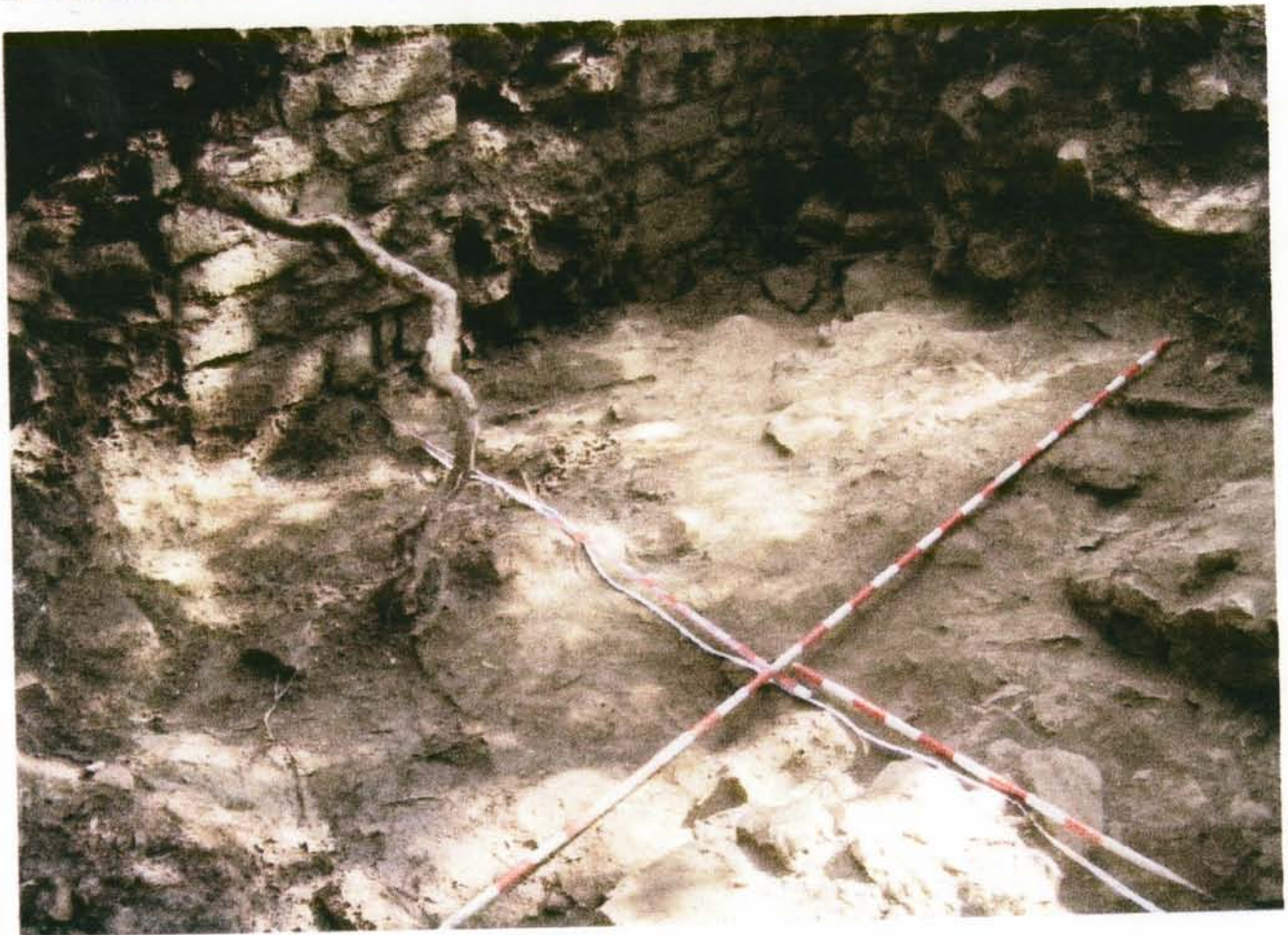

19

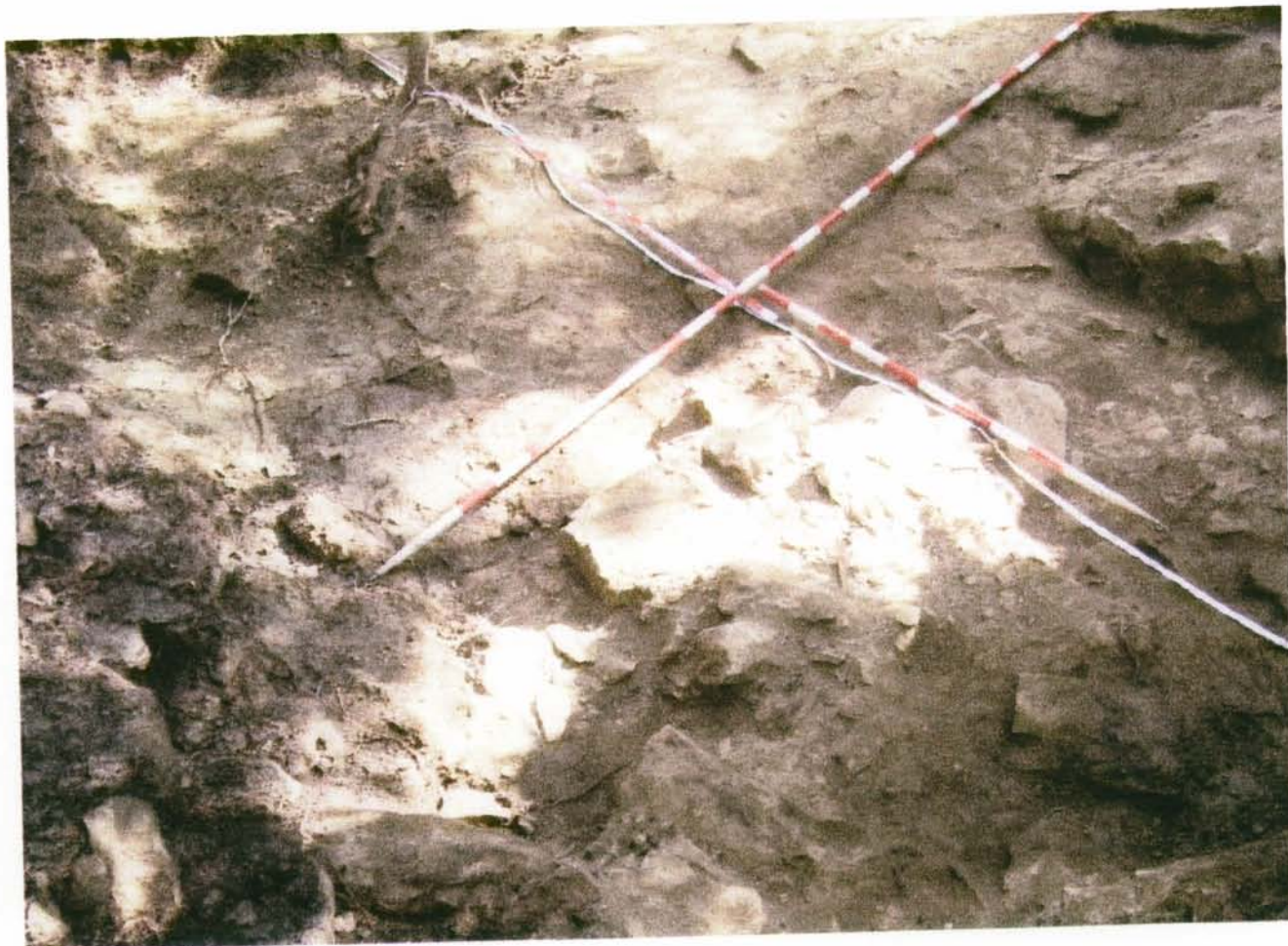

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

32

33

34

37

36

38

39

40

215

179

119

151

98

25

53

74

116

85

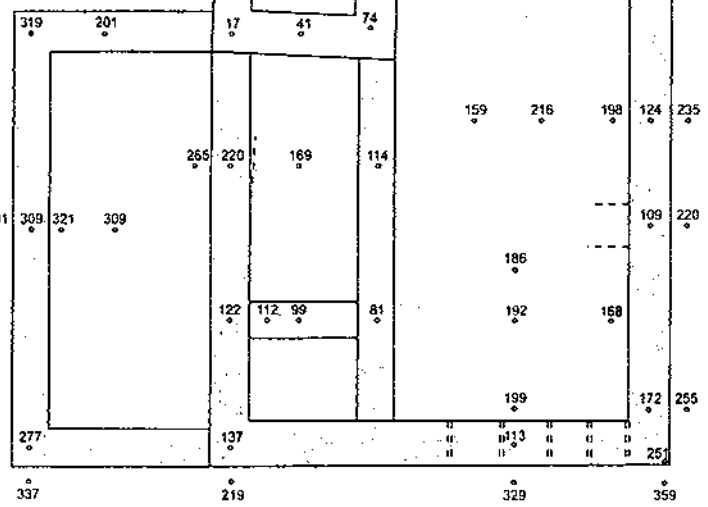
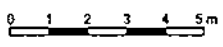
85

147

VIL·LA O DOMUS DE TODONYÀ

Masies de Voltregà (Osona)

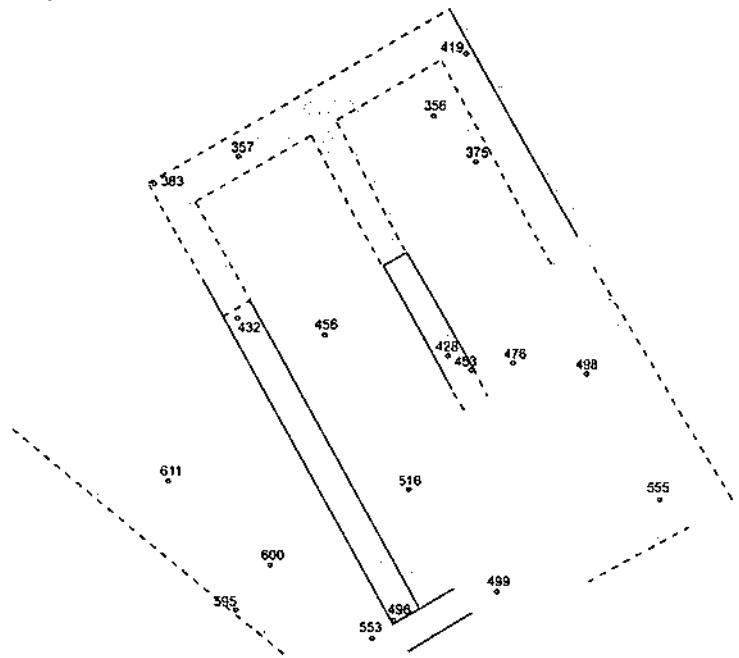
N ←

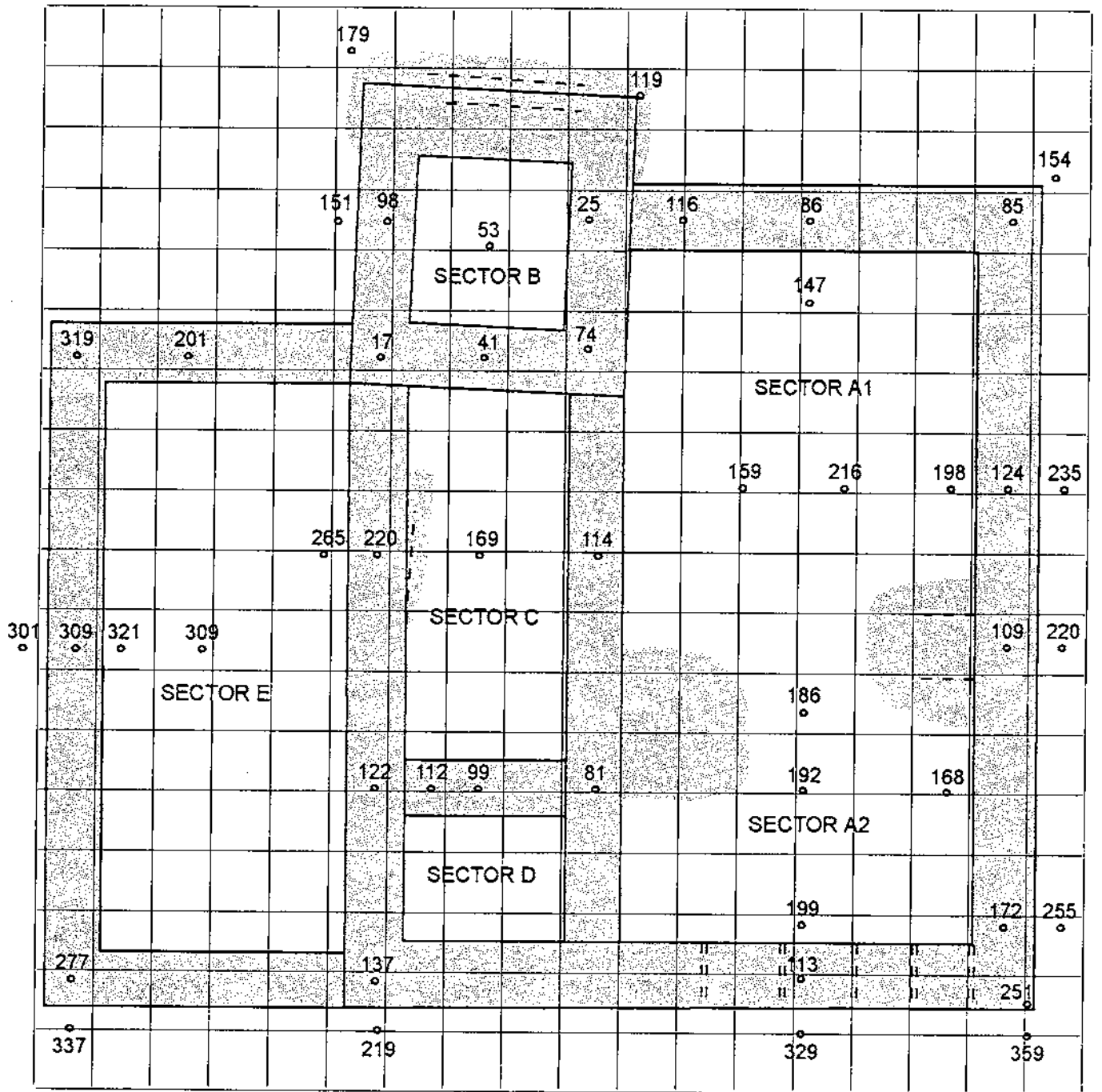

423

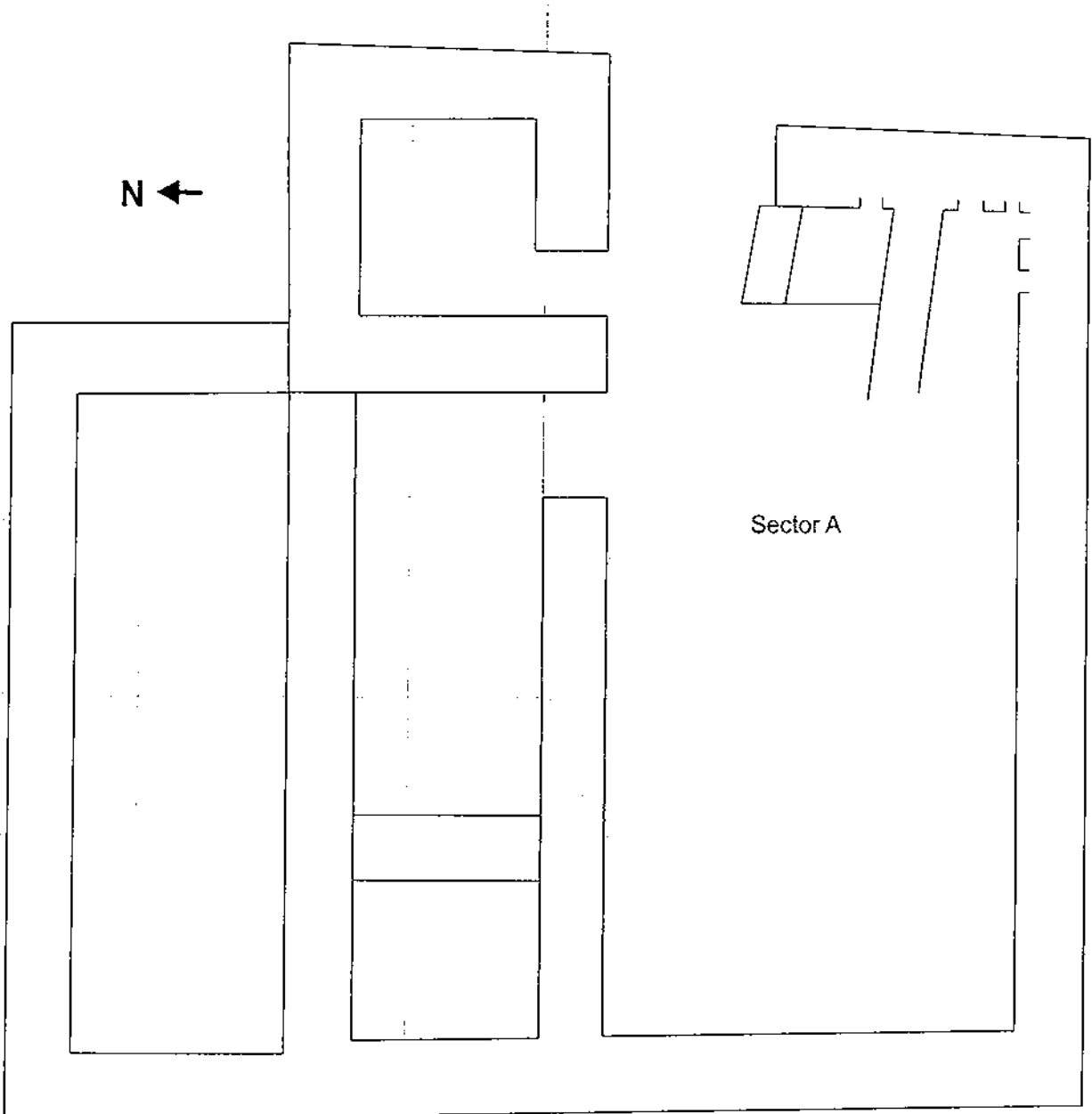
453

413

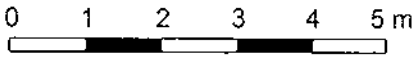

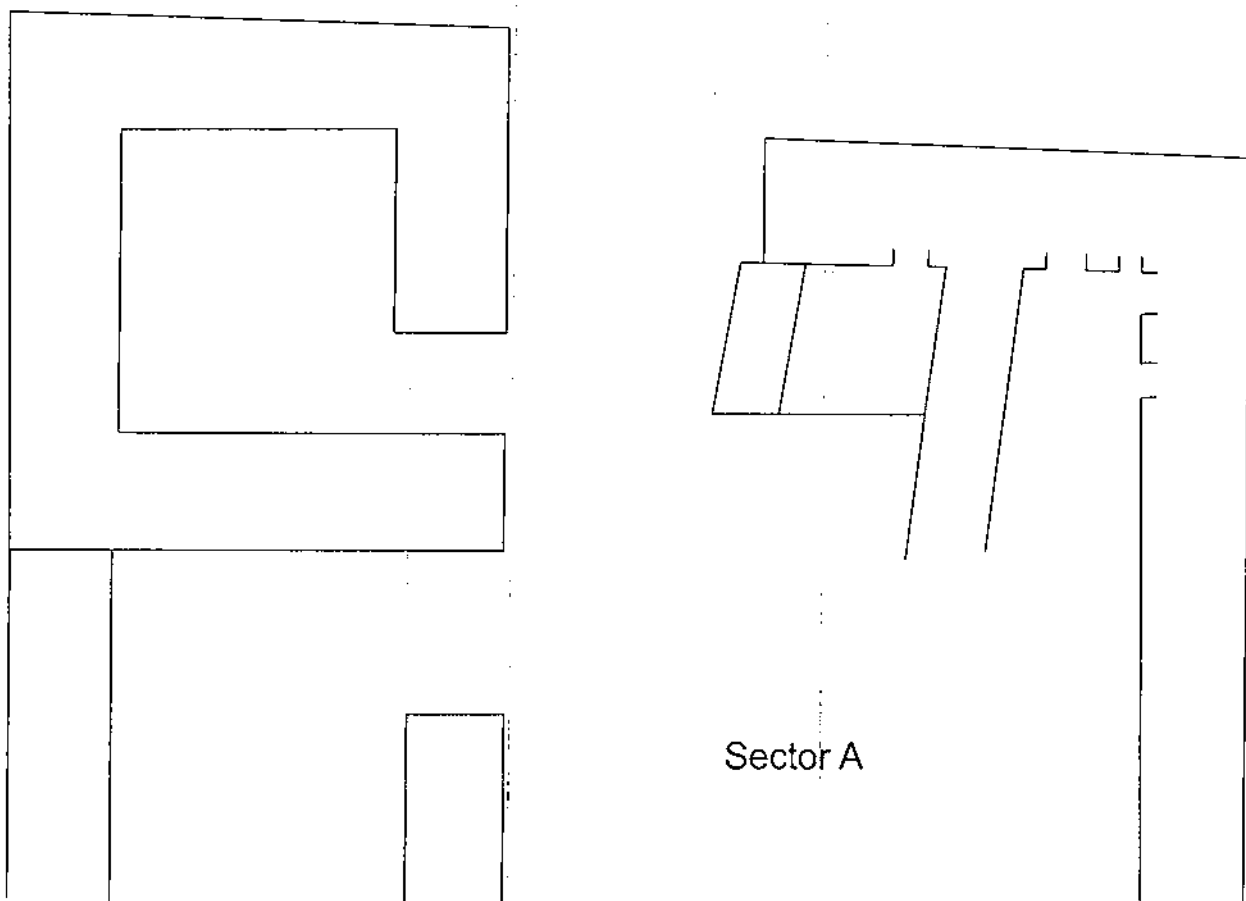

VIL·LA O DOMUS DE TODONYÀ
 Masies de Voltregà (Osona)

Domus de Todonyà, Masies de Voltregà (Osona)
campanya 2001

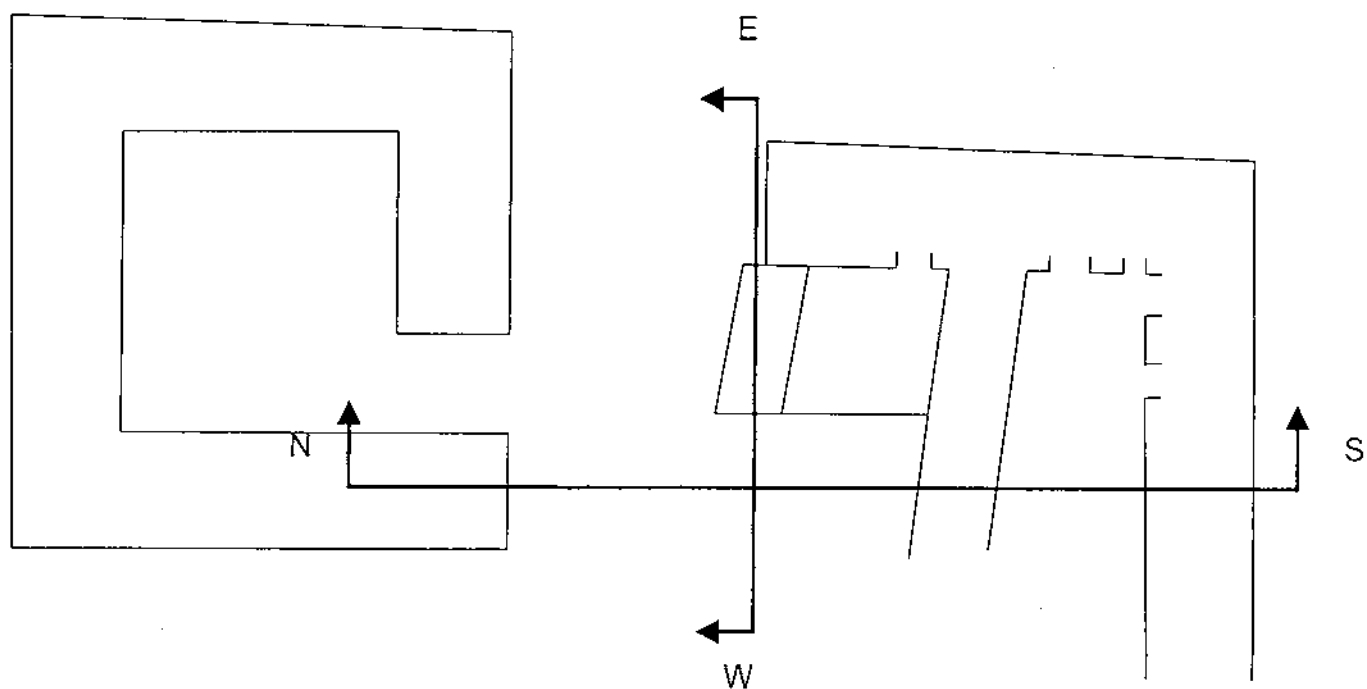
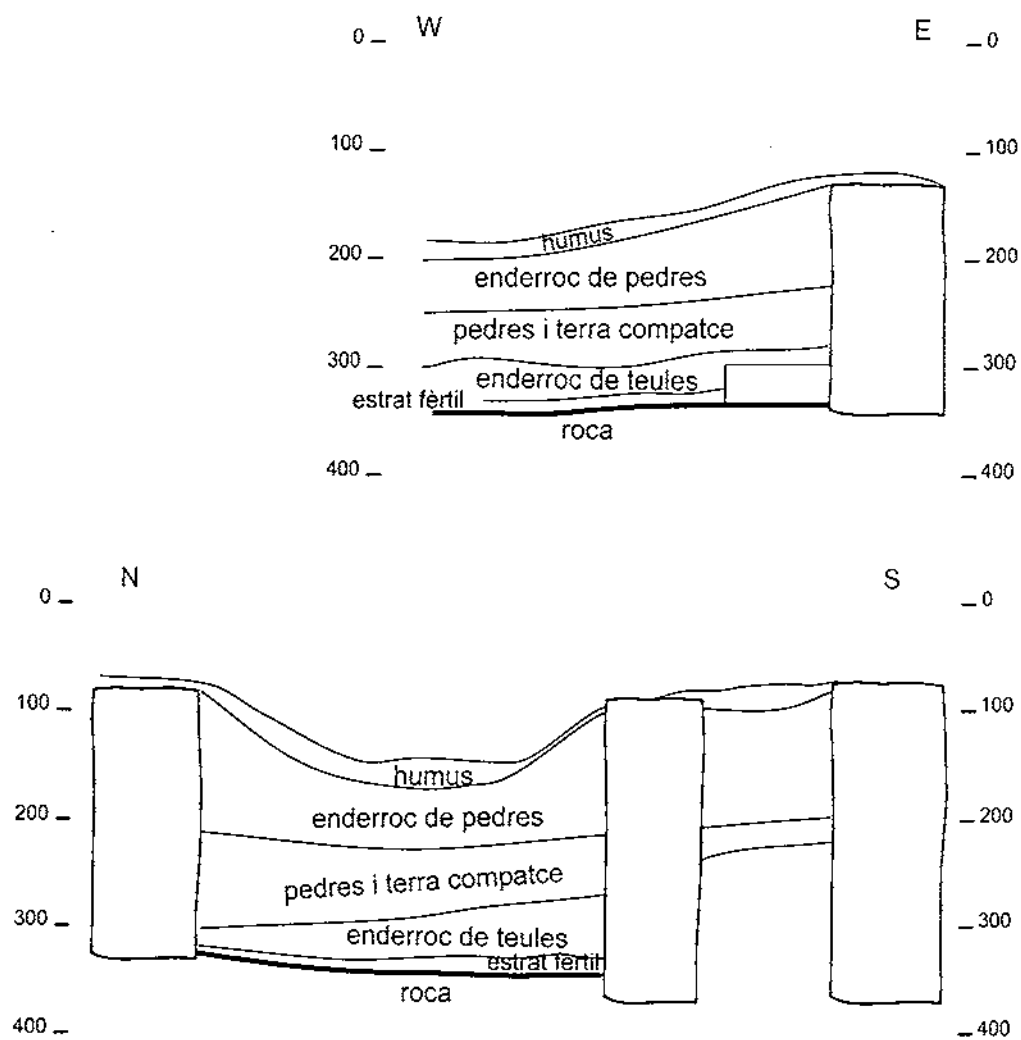

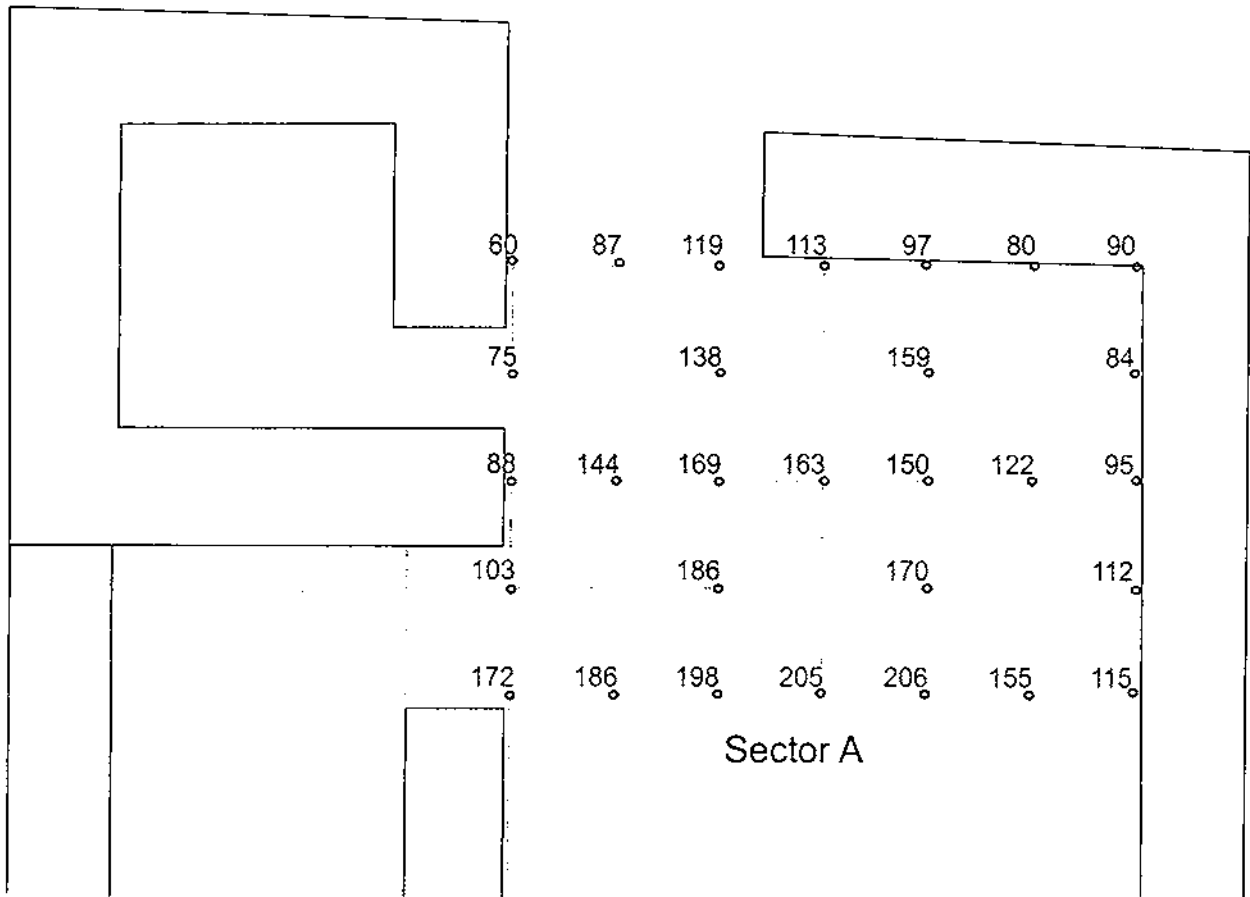
N ←

0 1 2 3 4 5 m

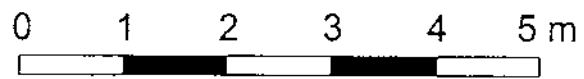
Domus de Todonyà, Masies de Voltregà (Osona)
campanya 2001

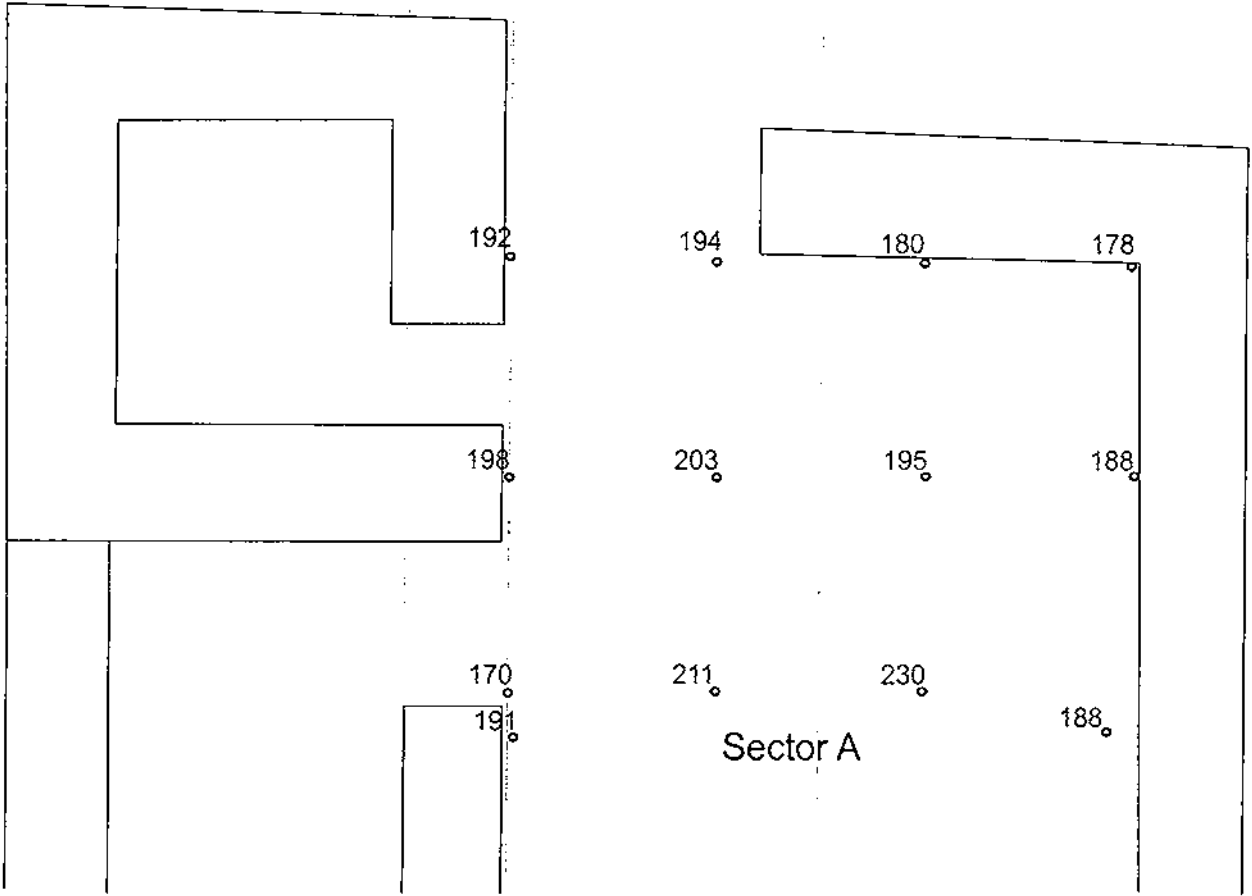
Domus de Todonyà, Masies de Voltregà (Osona)
 campanya 2001 -seccions W-E i N-S

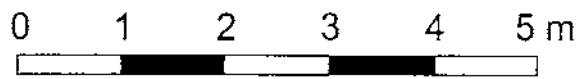
N ←

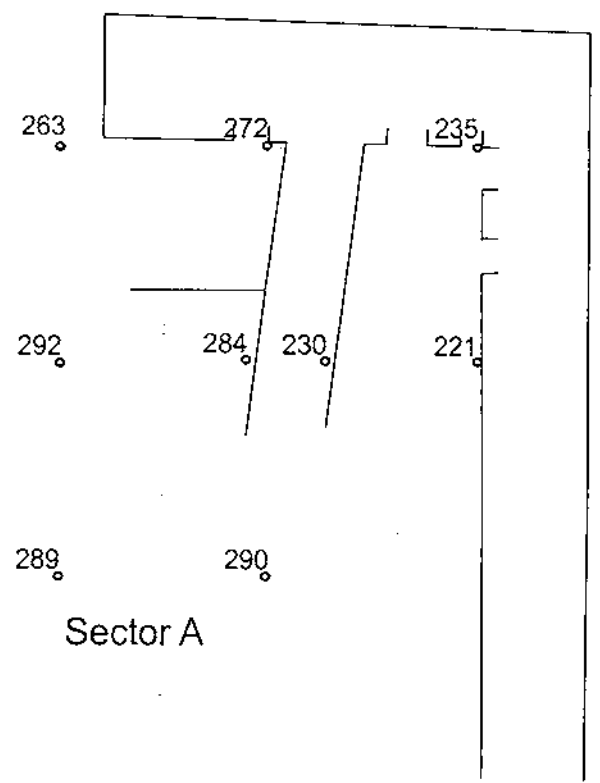
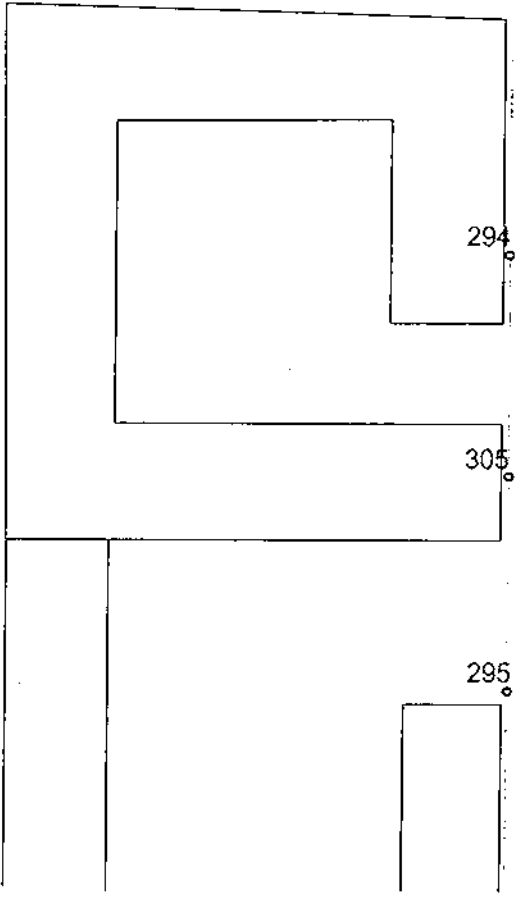
Domus de Todonyà, Masies de Voltregà (Osona)
 campanya 2001 - cotes estrat 1 (enderroc superficial)

N ←

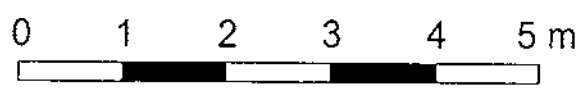

Domus de Todonyà, Masies de Voltregà (Osona)
campanya 2001 - cotes estrat 2

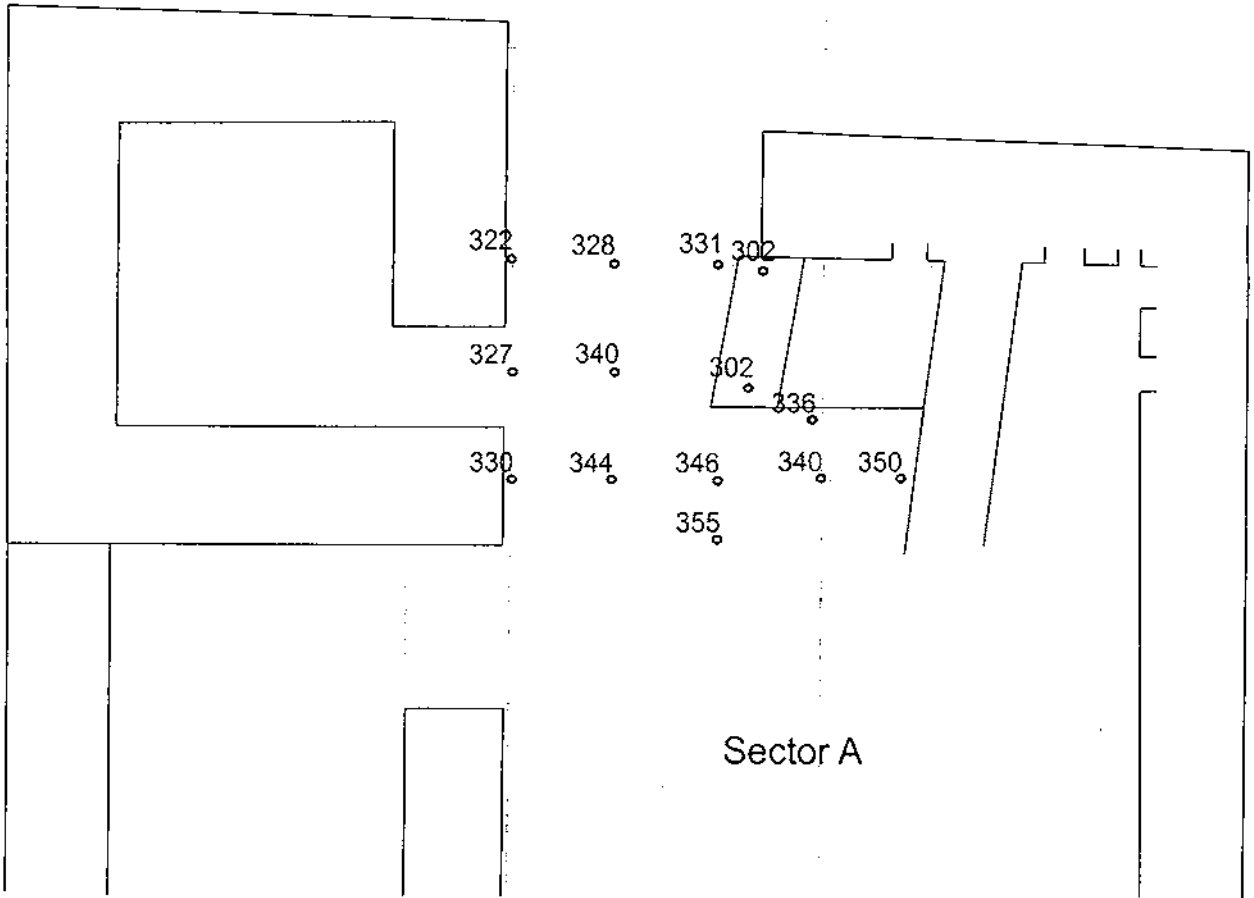

Sector A

N ←

Domus de Todonyà, Masies de Voltregà (Osona)
 campanya 2001 - cotes estrat 3

Domus de Todonyà, Masies de Voltregà (Osona)
 campanya 2001 - cotes estrat 4